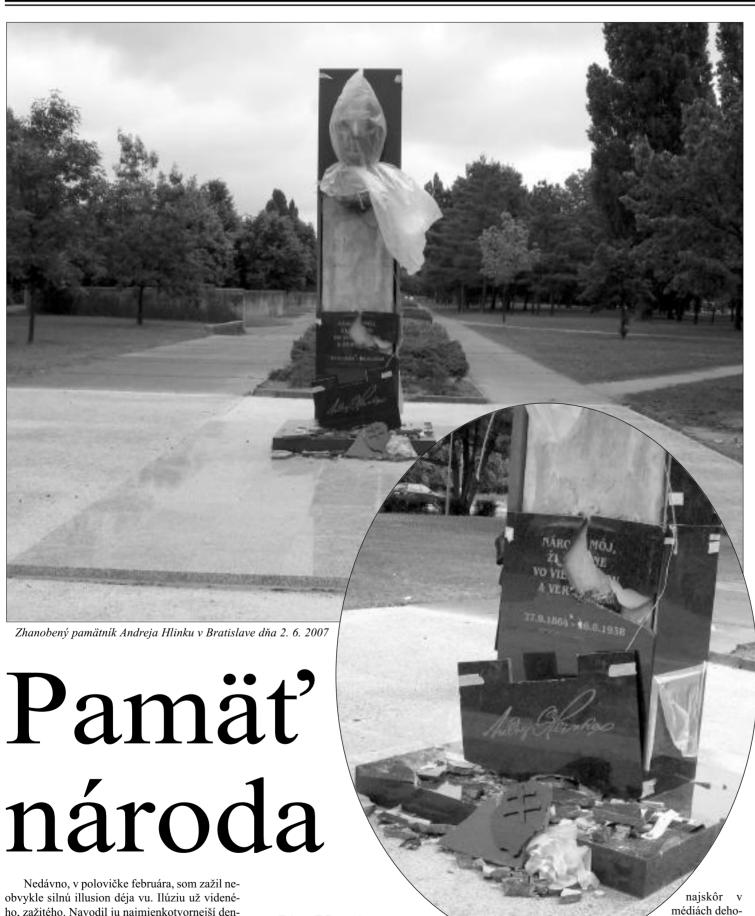
KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 12

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

13. JÚNA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

obvykle silnú illusion déja vu. Ilúziu už videného, zažitého. Navodil ju najmienkotvornejší denník. Na titulnej strane oznamoval, že arcibiskup Ján Sokol spolupracoval s bývalou Štátnou bezpečnosťou. Farebná fotografia upresňovala, o koho ide. Zobrazovala arcibiskupa počas omše pri pozdvihovaní. Zmysel medializovanej kauzy tak bol nielen naznačený, ale aj jasne zviditeľnený. Denníkom viac ako predpokladaná amorálnosť agenta bývalej ŠtB sa spájala nielen s osobou Jána Sokola, ale aj s jeho úradom arcibiskupa, metropolitu. Premietala sa aj ďalej, do vrcholného momentu svätej omše. Podozrenie, či skôr obvinenie sa tak tiahlo až za hranice nášho

viditeľného sveta. Denník mieril skutočne ďaleko a vysoko.

Ján Urbánek

Článok a fotografia vyvolali reťaz spomienok tiahnucich sa do prekvapivých diaľok a súvislostí. Dačo podobné som už predsa dakedy zažil! A nielen ja, ale spolu so mnou i celá moja generácia. Z pamäti národa hádam ešte nevymizli roky komunistickej totality, predovšetkým atmosféra triedneho boja a diktatúry proletariátu. K pôvabom vtedajšieho režimu patrilo okrem iného

ne prenasledovať kresťanov - laikov, kňazov, biskupov. Vari najdôležitejšie na tom bolo, že týmto spôsobom sa hádzala špina až za hranice nášho sveta. Akoby špinavosť bola - včera i dnes - iba vtedy dokonalá, keď sa dotkne transcendentna. Až vtedy je to skutočne ono.

Svojím spôsobom je to pravda.

Vtedy komunistické médiá, dnes liberálny

(Pokračovanie na 3. a 4. strane)

nestovať a násled-

ažko sa mi píšu tieto riadky, lebo krátko pred odhalením pamätníka Andrejovi Hlinkovi v parku nazvanom po Otcovi národa, došlo k nebývalému brutálnemu činu. Ktosi plný zloby a nenávisti použil hrubú silu na to, aby rozlámal, na čo dosiahol. (Našťastie, nedosiahol na bustu, ktorú autor pomníka prezieravo umiestnil dostatočne vysoko.)

Tento zlovoľný akt nie je nič náhodné. Ktosi sa veľmi ponáhľal. Ktosi potreboval vyslať signál ešte pred oficiálnym odhalením pomníka, ktoré sa uskutočnilo pod záštitou prezidenta SR, že veru on je v Bratislave pánom. Že do tohto mesta nepatrí spomienka na Andreja Hlinku a zápas Slovákov o elementárne ľudské práva. Bol to ktosi, kto rád hovorí o multikultúrnosti nášho hlavného mesta, no nedopustí, aby sa názvy jeho ulíc, parkov a mostov volali po slovenských národných buditeľoch. Páči sa mu akýkoľvek cudzinec, akékoľvek božstvo, akákoľvek škandalózna celebrita, len cíti odpor k osobnostiam slovenských dejín, tobôž vtedy, ak ide o kňazov. Najradšej by odstránil i Bártfayových "obesencov", ako Bratislavčania posmešne nazývajú súsošie Ľudovíta Štúra na nábreží Dunaja. Radšej by tam videl gýčovitú sochu Márie Terézie, z kararského mramoru ktorej mimochodom vzniklo poprsie Andreja Hlinku umiestnené v ružomberskom mauzóleu.

Zhanobili pomník

TEODOR KRIŽKA

Slováci, všímajte si, kto vám to spravuje vaše mestá. Koho ste si to zvolili v komunálnych voľbách. Sú to ľudia náchylní stáť hodiny v predklone pred cudzími modlami, no zasadiť sa o úctu k slovenským symbolom je pre nich podpora nemoderného nacionalizmu. Radi vravia o všeľudskom bratstve, no láska k vlastnému národu im nevonia.

To preto treba považovať za malý zázrak, že starosta bratislavského Ružinova povolil v Bratislave naozaj čosi nebývalé: postaviť pamätník nie hocikomu, ale hneď Andrejovi Hlinkovi. Po rokoch úsilia sa aspoň v tejto mestskej časti podarilo nájsť azyl pre tohto veľkého muža, bez ktorého by nebolo prvej, tobôž druhej Slovenskej republiky, bez ktorého neohrozeného zápasu by Slovensko bolo rozvrátené skôr ako roku 1948.

Nazdávam sa, že v prípade rozbitia pamätníka nešlo o náhodu. Bola to organizovaná provokácia, lebo mramorové obloženie piedestálu by ťažko dolámal opilec alebo podgurážený vandal. Na takýto čin si niekto musel priniesť ťažké kladivo. Musel vyčkať, kým sa park ponorí do tmy a zaspia obyvatelia okolitých domov. Veď rozmlátiť niekoľko centimetrov hrubé mramorové obloženie sa sotva dá nenápadne, potichu.

Skúste si predstaviť, čo by sa stalo, keby takto niekto zhanobil napr. podivný pilón s českým levom, ktorý labou pridržiava slovenský erb pred Slovenským národným múzeom na Vajanského nábreží, kde sa raz do roka schádzajú plačky za ČSR. Boli by toho plné prvé stránky novín. Ale že sa ktosi pokúsil predviesť, čoho je schopná arogancia "tolerantných" pohŕdačov pietnymi miestami Slovákov, to si všimli okrajovo, akoby nasilu.

Zostáva iba veriť, že sa polícia pousiluje nájsť páchateľ a že Európu nebudú zamestnávať viac intrigy "Malín Hedvigových" ako osudy majoritných národov vydieraných nenásytnými menšinami a že rovnako trestné bude krivo sa usmiať na rabína, ako hanobiť pamiatku hrdinu národa - katolíckeho kňaza.

edávno sa na http://dnes.atlas.sk objavila informácia tohto znenia: "V Bratislave na Hviezdoslavom námestí sa v sobotu vecer vo fontáne kúpal obnažený Anglican. Policajti ho zadržali krátko po tom, ako 25-rocný George vo fontáne pred Slovenským národným divadlom zacal pred blízko stojacimi ženami masturbovat. Svoju úlohu tu zrejme zohral i alkohol, lebo policajti mu v dychu namerali 0,63 mg/l alkoholu. Voci exhibicionistovi bolo vznesené obvinenie z precinu výtržníctva. Teraz sedí v policajnej cele."

Prehodme list a pozrime sa na iného Georgea, a to na speváka Georgea Michaela, ktorý nedávno vystupoval na koncerte v Bratislave na štadióne Interu.

Jeho vystúpenie v Bratislave opísala v superlatívoch naša otrocká tlac. Tu je citát z týždenníka Korzár: "(TASR, red.) Bratislava - Bratislavský štadión Inter patril v piatok vecer hviezde svetového formátu, koncertu speváka Georgea Michaela, ktorý na Slovensko zavítal v rámci svojho letného európskeho turné.

Dvojhodinové vystúpenie bolo plné megahitov ako napríklad Fast Love, Too Funky, Star People alebo Shoot the Dog. Celá šou napokon vyvrcholila roztancovaným Freedom. Koncert sa zacal o 21.00 h a po zhruba hodine hrania dal George sebe i publiku na slovenské pomery netradicnú, 20-minútovú pauzu. Potom jeho vystúpenie pokracovalo dalšou hodinovkou a publikum dostávala do varu každá jedna skladba.

Pódium svetových parametrov malo tri poschodia, na ktorých kralovali hudobníci. Samotný spevák, oblecený v džínsoch a ciernej košeli ci saku, sa co najviac snažil približovat k publiku a popri spievaní viackrát obehol niekolkometrovú scénu. Energie mal doslova na rozdávanie.

Podla niektorých médií mal George Michael za koncert dostat viac ako 1 milión eur, cím sa stal údajne "najdrahšou" hviezdou, ktorá kedy na Slovensku spievala... Divákov uchvátil nielen charizmatický fešák na pódiu, ale aj samotná scéna hrajúca farbami s detailmi spievajúceho Georgea...

Po ukoncení koncertu G. Michael neostal na noc v Bratislave, ale zhruba po dvoch hodinách zo Slovenska odletel."

Je to aj naša kultúra?

Je symptomatické, že tlac vychádzajúca na Slovensku (teda nie slovenská tlac) si všímala väcšmi to, aké nohavice, košelu a sako mal spevák, aký je to "charizmatický fešák", ako efektne blikali svetielka, kolko sa nabehal po javisku, než vlastný spevácky výkon. V tejto súvislosti som sa docítal iba to, že hlas Georgea Michaela znel ako z cédecka, co je prinajmenšom dvojzmyselné. Podobnost s cestovatelmi a dobyvatelmi, ktorí si vymienali s domorodcami bezcenné zrkadielka a iné cacky za zlato a drahokamy, je isto náhodná... V prípade bratislavského koncertu však nejde len o "namastenie" vlastných vreciek, ale aj o výsmech a odreagovanie si vlastných komplexov!

Inkriminovaný spevák, narodený 25. júna 1963, je podla Korzára synom cyperského Gréka, ktorý sa v 50. rokoch prestahoval do Velkej Británie, a anglickej Židovky. Je zaujímavé, že sa v tlaci a na internete zvycajne spomína len jeho grécky otec, ale o jeho matke sa "taktne" mlcí. Podla Halachy (Halacha je súcast Talmudu, ktorá urcuje život veriacich Židov až do neuveritelných podrobností) je Židom každá osoba, ktorú porodila Židovka. George Michael je teda podla ži

dovských predpisov Žid. A na tom by sa nic nezmenilo, ani keby jeho otec nebol cyperským Grékom, ale povedzme Eskimákom, ci Krovákom.

To, co viaže G. Michaela k jeho anglickému náprotivníkovi Georgeovi, ktorý sa nedávno kúpal a onanoval vo fontáne pred Slovenským národným divadlom, sú nespocetné škandály a obs-

cénnosti, ktorých sa pravidelne
dopúšta na verejných miestach v
Londýne, ale i na iných miestach.
Kto má záujem o podrobnosti,
nájde ich na internete neúrekom.
Ide o sexuálne výstrelky na verejných záchodoch v takmer
všetkých castiach Londýna, demolovanie cudzích áut pri riadení pod

vplyvom drog atd.

Pred casom však G. Michael vymenil verejné záchody za verejný park, o com podali http://revue.idnes.cz/ nasledom/ információn. Zaprák Congra Michael v Program V Progra

com podali http://revue.idnes.cz/ nasledovnú informáciu: "Zpevák George Michael má smulu. Opet si na verejnosti užíval orálního sexu s neznámým mužem. Tentokrát však popová star nedovádela na záchodcích, ale v londýnském parku Hempstead Heath. Triactyricetiletý zpevák se s o patnáct let starším mužem skrývali pred verejností mezi keri. Tam je ale nachytali novinári z News of The World.

Rozzurený George si pred fotografy skrýval oblicej a kricel: "Nemužu tomu uverit. Jdete do haj...! Jestli ty fotky otisknete, budu vás žalovat! Jste gayové? Nejste. Jdete nekam, je to moje kultura. Nikomu neubližuji, mužu si delat co chci!"

Obcania Slovenska by si však mali položit otázku, ci je "kultúra" Georgea Michaela aj ich kultúrou, a podla toho sa k tomuto "kultúrtrégrovi" aj správat v prípade, ak by niekedy v budúcnosti opät prišiel do našej krajiny!

JÁN DANCER

Záujem srbský, slovenský a slovanský!

Posledné dni na slovenskej politickej scéne charakterizoval neutíchajúci zápas o postoj Slovenska k otázke Kosova. Všetky slovenské politické strany s výnimkou Strany maďarskej koalície (SMK) sa postavili proti medzinárodnému návrhu, ktorý má postupne viesť k nezávislosti srbskej provincie. Netreba sa čudovať SMK, že podporila a podporuje plán na osamostatnenie Kosova, pretože ak by sa stalo Kosovo samostatným štátom, tak by to bol neuveriteľný a nebezpečný precedens do budúcnosti pre celú Európu. SMK sa netreba čudovať, ale tak ako vždy pri veľmi dôležitých otázkach, ktoré sa týkajú aj našej vlasti, sa treba čudovať slovenským novinárom a rôznym mediálnym expertom (na všetko a zároveň na nič), ktorí sa pohoršujú nad tým, že slovenský parlament sa zastal slovanských bratov Srbov a prijal deklaráciu, ktorá vyjadruje podporu územnej celistvosti Srbskej republiky. Niektorí novinári dokonca začali tvrdiť, že NR SR sa postavila proti záujmom EÚ a medzinárodného spoločenstva a že Slovensko radšej nemalo prijať žiadnu deklaráciu ako tú, čo prijalo.

A kde je problém? Problém je v tom, že Slováci ako jediný národ EÚ sa otvorene zastali Srbov, našich bratov, ktorí nám v minulosti veľakrát pomohli v čase, keď sme bojovali my za našu národnú a štátnu samostatnosť. A práve tento krok NR SR ako výraz slovanskej spolupatričnosti sa nepáči "expertom" a

niektorým novinárom, ktorí pri slove slovenský a slovanský dostávajú závraty. To, že sme členmi EÚ, neznamená a ani nemôže znamenať, že Slováci sa budú nečinne prizerať, ako medzinárodné spoločenstvo podobne ako v roku 1938 v Mníchove ponižuje slovanský národ, ktorý sa previnil len tým, že je pevný vo svojej viere, že je pevný vo viere svojich otcov a miluje svoje tradície a vlasť. Mimochodom, opäť sú to tie isté národy a štáty, ktoré dnes diktujú Srbom a roku 1938 v Mníchove uvoľnili cestu Hitlerovi a svojou politikou prispeli k rozpútaniu 2. svetovej vojny.

V otázke Kosova ide o viac, ako len o túto srbskú provinciu. V tejto otázke sa hrá aj o všetky európske hranice v súčasnej podobe, hrá sa o mier a pokoj v európskom priestore. Ak získa Kosovo nezávislosť, bude to signál pre všetky revizionistické sily v Európe, aby sa aktivizovali a žiadali to, čo môže vyvolať nový európsky a možno aj svetový konflikt. Kosovo nie je iba srbská otázka, ale je to aj otázka slovenská a slovanská. Dnes je to Kosovo a Srbsko, zajtra to bude Rusko, pozajtra...

Tento útok na srbskú územnú celistvosť je útokom na slovanské spoločenstvo, je útokom na budúcnosť slovanskej civilizácie. Kosovo musí ostať srbským územím. Je to záujem srbský, slovenský a slovanský!

Róbert Švec

Mimoriadne zasadanie výboru pre kultúru a médiá nariadilo poslanecký prieskum v rozhlase

Kam kráča Slovenský rozhlas

V Kultúre 7/2007 sme informovali o otvorenom liste, ktorým sa 15. 3. čelné osobnosti slovenského kultúrneho života obrátili na ministra kultúry, Rozhlasovú radu a Výbor NR SR pre kultúru a médiá vo veci zastavenia deštrukcie Slovenského rozhlasu. Aké boli reakcie adresátov?

Odpovede predsedu Rozhlasovej rady a ministra kultúry boli formulované len vo forme zdvorilostných fráz, hmlistých ubezpečení a márnych nádejí, z ktorých žiadny konštruktívny postup nevyplynul. Činorodo postupoval len poslanecký výbor pre kultúru a médiá, ktorý na 21, 5, zvolal mimoriadne zasadanie vo veci situácie v Slovenskom rozhlase. Početné výhrady voči dianiu v Slovenskom rozhlase predniesol pán poslanec Dušan Jariabek (Smer-DS). Okrem iného spomenul, že Slovenský rozhlas neplní rozsah verejnej služby, nerozvíja kultúrnu úroveň poslucháčov, vysielanie nie je nestranné, zmeny boli necitlivé, viedli ku generačnému deleniu poslucháčov, situácia v Rozhlasovej rade je napätá...

Následne dostalo priestor viacero hostí,

ktorí sa vyjadrovali k rôznym problémom v tejto verejnoprávnej inštitúcii. Po diskusnom príspevku, ktorý som za koordinátorov predmetného otvoreného listu na tomto zaadaní mala možnosť predniesť a ktorý prikladám, sa kritika na súčasné vedenie rozhlasu sypala z ďalších strán. Slovenský syndikát novinárov upozornil na pokles úrovne spravodajstva a nízku jazykovú a hlasovú úroveň redaktorov a hlásateľov. Predseda únie profesionálnych hráčov symfonického orchestra SRo Stanislav Beňo, Jolana Fogašová z radov umeleckých spolupracovníkov orchestra a Anna Miklovičová, prezidentka únie profesionálnych hudobníkov, vysvetlili, že kroky vedenia rozhlasu sú hrubé, znevažujúce a nekompetentné, okypťujúce vynikajúce hudobné teleso, ktoré vďaka obetavosti jeho členov dokázalo fungovať s minimálnymi výdavkami (platy mnohých hudobníkov boli len 9000 Sk) a ešte i prinášať zisk, do podoby orchestra, ktorý môže hrať len veľmi obmedzený repertoár hudobných diel a speje k zániku. Jozef Šimonovič upozornil na nesprávne generačné nastavenie rozhlasu, na stratu jeho výnimočnosti v množstve sprostredkovávaného hovoreného slova i v kvalite tohto slova, ktoré pre rýchlu interpretáciu staršia generácia nestíha vnímať. Podrobnú kritiku z ohlasov poslucháčov predniesla za spotrebiteľské združenie Sebaobrana pani Mikovičová a za Iniciatívu nespokojných poslucháčov Miloslava Necpalová. Roman Michelko (Slovenská asociácia novinárov) kritizoval kopírovanie prúdového vysielania podľa vzoru komerčných rádií, zrušenie dlhodobo obľúbených relácií, absenciu hlasov, ktoré Slovenskému rozhlasu dávali charakter. a výraznú stranícku orientáciu čelných predstaviteľov spravodajstva. Pán Draxler za 77 bývalých pracovníkov a spolupracovníkov SRo, ktorí sformulovali svoje výhrady do otvoreného listu, okrem iného upozornil, že odchodom celej generácie kvalitných ľudí došlo ku generačnému prerušeniu kontinuity v rozhlase a že sa vysielanie stalo nielen vysielaním pre mladých, ale aj vysielaním mladých a vyslovil obavy, že SRo skončí v amatérskej rovine. Eva Zelenayová (Slovenská asociácia novinárov) upozornila, že SRo absolútne jednostranne politicky ovplyvňuje poslucháčov výberom redaktorov, ktorí pracujú aj napr. v SME, v Pravde, alebo pôsobili v Slobodnej Európe. Člen Rozhlasovej rady Jozef Ševec upozornil, že niektorým členom rady leží osud rozhlasu na srdci, ale ich pozícia je ťažká, okrem iného i preto, že pani riaditeľka Zemková o zamýšľaných krokoch Rozhlasovú radu neinformuje. Potvrdil, že listy od poslucháčov prichádzajú len negatívne. Vážne obavy vzbudzujú vystúpenia

pracovníkov a spolupracovníkov rozhlasu. Milan Blaha upozornil, že v SRo začínajú klíčiť metódy, ktoré fungujú v súkromných médiách - direktívne nariaďovanie a prispôsobovanie vysielania istému pozadiu s finančným prepojením na rozhlas, ktoré diktuje formu vysielania. Upozornil tiež, že najzávažnejšie politické témy "moderu-

jú moderátori so štyrmi ľudovými". Dlhoročná redaktorka SRo Milena Čeganová prezradila, že dve tretiny pracovníkov majú obavy. Starší pracovníci vopred avizovali, že niektoré zmeny nebudú fungovať, avšak nemajú možnosť koncepčne vstupovať do diania v rozhlase. Podobne ako jej kolega naznačila nadbytočnosť viacčlánkového riadenia a upozornila na obrovskú priepasť v oceňovaní redaktorov a manažmentu. Ona po nástupe nového vedenia prišla o 6-8 tisíc mesačne. Pritom objem práce sa niekoľkonásobne zväčšil. Ako príklad mesačnej záťaže redaktora uviedla 112 príspevkov plus 14 moderovaných relácií! Upozornila tiež na škody spôsobené príchodom nezrelých externých redaktorov bez väzby na rozhlas a nových pracovníkov bez dostatočných znalostí.

Po lavíne kritiky nasledovali vystúpenia tých, čo nesú zodpovednosť za stav v SRo. Vyzneli tak, akoby sa v rozhlase vlastne nič vážneho nedialo. Predseda Rozhlasovej rady Vladimír Talian kvantitatívne vyčíslil kritiku zo strany poslucháčov, pričom z menovaných výhrad uznal len zlú kvalitu jazykového prejavu, plytkosť vysielania a neskúsenosť niektorých pracovníkov. Pani generálna riaditeľka Zemková sa zas bránila, že mnohé kroky musela urobiť z finančných dôvodov a väčšinu ostatných kritických pripomienok odmietla. (Tvrdila, napríklad, že vraj rozhlas má vyvážené spravodajstvo, že nie je riadený politicky, že v rozhlase nejde o deštrukčný proces, že nedelí poslucháčov na generácie, že spievanú hymnu podľa zákona nesmú vysielať, že za americké zvučky môže minulý manažment, že nevie o primitívnosti a bulvárnosti vo vysielaní, že by bolo treba konkretizovať a podobne.)

Napokon ostáva zmapovať reakcie poslancov. Ešte v priebehu diskusie Sergej Chelemendik (SNS) položil otázku: V čom spočíva nová stratégia? Základná cieľová skupina, ktorá sa formovala desaťročia, je frustrovaná, čiastočne stratená a hľadá sa dáka nová cieľová skupina. Riaditeľke Zemkovej predpovedal, že tú novú cieľovú skupinu nezíska. Pokračoval poslanec Ján Semko (Smer-DS), ktorý uviedol závery z výskumu verejnej mienky: poslucháči majú k SRo citový vzťah, sú konzervatívni, neochotne prijímajú zmeny. Napriek takýmto výsledkom došlo k programovým zmenám v neprospech pravidelných poslucháčov. Konzervatívni poslucháči stratili svoje pevné body. Takýmto spôsobom sa so SRo pracovalo dosť dlhú dobu. Bola rozbitá jeho štruktúra. Naznačil, že úlohou bolo vyprázdniť priestor pre komerčné médiá. Na záver dodal, že poslucháč sa v takejto situácii pýta, prečo má platiť koncesionárske poplatky.

Na záver sedemhodinového rokovania, po tom, čo pani Zemková s pánom Talianom poodrážali väčšinu výhrad ako rutinní stolní tenisti, nepripisujúc im väčšiu váhu, než pingpongovým loptičkám, po tom, čo väčšina prítomných akoby podľahla ich víťaznému defilé a bezradne v duchu formulovala desiatky výhrad, aby loptičky vrátila do hrv. nasledovalo excelentné zhodnotenie situácie Jánom Podmanickým (Smer-DS). Vysvetlil pani riaditeľke Zemkovei, v čom zlyhala. Riešila problém, ktorý nebol. Rozhlas mal svojich poslucháčov, štruktúru vysielania, s ktorou boli poslucháči spokojní – stačilo voľne pokračovať v zabehnutom chode vysielania. Vedenie rozhlasu však pristúpilo k radikálnym zmenám vysielania, a nastal problém – poslucháčska základňa sa rozbila, poslucháči sú pobúrení, sťažujú sa. A problém, ktorý vedenie malo riešiť financovanie – ten neriešilo. Skonštatoval tiež, že keby sa na jeho hlavu zosvpalo toľko kritiky, nesedel by tu usmievajúc sa, ale na mieste riaditeľky Zemkovej by odstúpil.

Poslanci prijali uznesenie, že v Slovenskom rozhlase vykonajú poslanecký prieskum a na júnovej parlamentnej schôdzi túto tému zahrnú do programu. Ľady sa teda pohli. Je už dosť horúco na to, aby sa ich podarilo zlikvidovať? (Dokončenie z 1. strany)

Na prvý pohľad dvaja diametrálne odlišní protagonisti, dvaja nezmieriteľní protivníci. Pozornejšiemu pohľadu však sotva unikne ich genetická príbuznosť. Napriek povrchným rozdielom a teatrálnym protikladom predsa len vyzerajú akoby ich jedna mater mala. Aj naše rozprávky predsa poznajú dvoch do seba zahryznutých čertov. Je to práve tá ich neprehliadnuteľná genetická príbuznosť, ktorá vyvoláva silné, ba až podozrivo neodbytné illusion déja vu.

Dnes sa s pamäťou národa začala opäť hrať podivná, nečistá hra. Pamäť národa sa znova systematicky a cieľavedome formuje ako určitý, presne nasmerovaný, inštitucionalizovaný proces zabúdania Proces, ktorý má doviesť slovenský národ do stavu zvláštnej amnézie.

Prijmime hodenú rukavicu a rozpamätajme sa. Dejiny nášho národa majú predsa určitú štruktúru, dynamiku a zmysel! Už sa nepamätáme?

Illusion déja vu?

Podivná revolúcia roku 1989 bola nežná aj preto, že národ zhromaždený na uliciach nebral spravodlivosť do svojich rúk v oprávnenom presvedčení, že to v patričnom čase urobia príslušné inštitúcie ako svoju samozrejmú povinnosť. Neurobili. Nežnosť začala preto postupne ukazovať svoju nepeknú, odvrátenú tvár. Po nežnej revolúcii nasledovalo akési podivné, diskrétne ticho. Čudná medzihra, intermezzo. Čakalo sa na amnéziu, na moment, kedy sa pamäť národa rozpustí v sivom všednom dni kovbojského kapitalizmu, v tvrdom konkurenčnom boji každého s každým, v hluku podivne slobodných masmédií, v atmosfére poklesnutej morálky. V momente, keď sa očakávaná amnézia mala dostaviť, môže sa začať s oživovaním pamäti národa. Formovať ju do želanej podoby, formovať ju ako pamäť dakoho iného. V tomto momente možno pamäť národa dokonca inštitucionalizovať. Vytvoriť orgán pamäti národa, inštitúciu, ktorá stanoví, čo si treba pamätať a čo zabudnúť. Toto je vhodná doba, kedy možno napríklad začať zverejňovať materiály bývalej ŠtB. Záznamy vytvorené organizáciou nepochybne inferiórnou, záznamy nepochybne zmanipulované, evidentne cielene nekompletné. V momente, kedy by pamäť národa mala byť už rozpustená vo všeobecnej amnézii, možno tieto materiály uverejňovať ako synonymum historickej pravdy.

Ale nezažili sme už dačo podobné? Na jar roku 1968 a na jeseň, ktorá nasledovala, sa ešte pamätáme. Aj vtedy, bezprostredne po príchode spriatelených armád, nasledovalo akési tiché intermezzo, čudná medzihra. Po čase, keď spomienky na onú nezabudnuteľnú jar sa začali rozpúšťať v normálnom sivom všednom dni reálneho socializmu, objavilo sa v decembri 1970 "Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ. "Inštitúcia, ÚV KSČ, vydala normu, ako má vyzerať pamäť národa. Pamäť národa bola normalizovaná. Od tohto momentu bolo nebezpečným omylom pamätať si nahlas čosi iné.

Dnešok má podobnú štruktúru. Aj dnes by bolo spoločenským "faux pass" mať inú ako normalizovanú pamäť. Akosi sa patrí zabudnúť, nepamätať si, ako bol starý režim prerastený lžou. Nepatrí sa pochybovať o morálke a pravdovravnosti celého vtedajšieho aparátu, ktorý dnes zverejňované materiály vytváral, využíval a zneužíval, ktorý ich neskôr patrične upravené, zredukované pripravil ako Pandorinu skrinku na zverejnenie, ako akúsi novú verziu "Poučenia z krízových rokov".

Pamät' národa

Vo zverejňovaných zoznamoch ŠtB sa skrýva bizarná diskrétnosť. Zlé zlomyselné, veľavravné ticho. Sú to predovšetkým zoznamy spolupracovníkov, a nie zoznamy pracovníkov. O čo ide, nám nedávno ukázala Slovenská televízia na prípade pána farára Herényiho. Jestvuje záznam, ale záznam zredukovaný na zdrap papiera. Takmer všetko je skartované, všetko, čo by mohlo vrhnúť na prípad jasnejšie svetlo, je jednoducho preč. Pred skartovaním sa však starostlivo uchránilo meno Herényi, ktoré poznáme. Meno majiteľa konšpiračného bytu v Nitre, meno pracovníka ŠtB ostalo zahalené v bizarnej diskrétnosti cielene zredukovaného záznamu. Týmto spôsobom pracovníci bývalej ŠtB miznú v diskrétnej hmle zabudnutia zanechávajúc však v pamäti národa meno "spolupracovníka". Takýmto spôsobom nám pred očami odchádza do zabudnutia celý veľkolepý aparát bývalého režimu.

Poznáme mená údajných spolupracovníkov. Samotní pracovníci tejto inštitúcie však ostávajú utajení. Sú tajní dnes - vo výslužbe, alebo na onom svete - tak ako boli tajní včera - vo výkone služby. Illusion déja vu nám kráča v pätách ako tieň.

Bizarná diskrétnosť uverejnených materiálov bývalej ŠtB. Obohatila inštitucionalizovanú pamäť národa o bohatý a pestrý zoznam spolupracovníkov. Je to dobrá príležitosť a veľké pokušenie ukázať na konkrétnych ľudí prstom a vyniesť odsudzujúci rozsudok. Ale aký rozsudok? Ukazujeme na vinníka alebo na obeť? Slovo "spolupracovník" je totiž v tomto prípade ambivalentné, klzké. Aj odsúdenec spolupracuje s popravnou čatou. Nemá na výber. Väzni v uránových baniach, ťažiac strategickú surovinu, tvrdo spolupracovali s bývalým režimom a jeho ŠtB. Spolupracovali však ako obeť tohto režimu. Ako sa za onoho času, za bývalej totality, dalo vyhnúť stretnutiu s ŠtB, ak sa táto inštitúcia stretnúť chcela?

Dokáže niekto v uverejňovaných zoznamoch spolupracovníkov zodpovedne a jednoznačne odlíšiť obete od vinníkov, pšenicu od kúkoľa? Zdá sa, že hej. To je predsa " raison d etre" zverejňovaných zoznamov. Aký zmysel by mali, keby rozsudok nebol vynesený. Rozsudok, ale aký, kým vynesený?

Dnes ako včera rozsudok veru nevynáša Justícia so zaviazanými očami a váhami v rukách. Illusion déja vu sa veru nezbavíme tak ľahko, pretože dnes tak ako včera rozsudok nevynáša Justícia, ale Fáma. Stará dáma odnepamäti dodnes sídli v paláci, kde ako Ovídius vraví, zrieť Ľahkovernosť, popri nej pochabý Omyl, márnomyseľnú Radosť, údesom tŕpnucu Hrôzu, najnovšiu Vzburu a Šepkanie, neznámych pôvodcov výplod. Z výšiny pozerá Fáma a snorí, čo sa kde robí, nech je to na nebi, na zemi, v mori (Ovidius, Metamorfózy, Tatran 1979, Bratislava).

Nadväzujúc na pradávnu tradíciu, akcentujú naše média bizarnú diskrétnosť zverejňovaných zoznamov. Väčšiu časť zverejnených mien nechávajú v diskrétnom tichu. Do ich hlučnej pozornosti sa dostáva iba určitá skupina ľudí. Sú to predovšetkým kňazi a biskupi. Predovšetkým však tí, ktorí nezdieľajú oficiálny dnes práve tak ako včera oficiálny názor na prvú Slovenskú republiku. Ešte chvíľka takéhoto vymývania mozgov a v pamäti nasledujúcich generácií sa mená týchto kňazov a bis-

kupov zachovajú ako mená kľúčových osobností bývalého režimu. Ešte chvíľka a možno sa o bývalej totalite bude vravieť ako o ére "klérokomunizmu". Nemal by tento monštruózny termín svojho predchodcu? Nevyvolával by illusion déja vu?

Médiá nám dennodenne hlučne predvádzajú, ako citlivé, kultivované a v otázkach etiky nekompromisné je ich bulvárne svedomie. Aj do ohňa by skočili za očistu kresťanských inštitúcií. Presne vedia, kto a prečo by mal odstúpiť z úradu. Ale aj toto sme už predsa dávnejšie zažili! Hádam si ešte pamätáme na maniere bývalého režimu. Koľko energie a morálneho entuziazmu obetoval na očistu kresťanských inštitúcií. Koľko pozornosti venoval predovšetkým biskupom! Skutočne nešetril námahu, aby kresťanské inštitúcie dostali tú správnu fazónu. Opäť illusion déja vu, ale také silné, že z neho mráz behá po chrbte.

Oficiálny názor, ako má pamäť národa vyzerať, čo a ako si máme pamätať, nám prostredníctvom masmédií z času načas pripomenú konkrétni páni. Pred pár dňami nám napríklad Anton Rašla vysvetlil -keby sme sa náhodou nepamätali - ako to bolo s pánom prezidentom Jozefom Tisom, s jeho vinou a trestom. Ale toto sme už predsa zažili, či presnejšie dlho zažívali. Musíme si predsa ešte pamätať, ako dlhé roky, ba desaťročia sme toto museli počúvať. Živo si pamätáme, ako pamäť nášho národa bola zovretá v železnej košeli historického materializmu a komunistickej propagandy. Dnes nám spomienky na túto minulosť oživujú dokonca konkrétne mená a tváre. V takýchto prípadoch je veru illusion déja vu veru prisilné. Treba s ním preto zachádzať opatrne. Mohlo by vyvolať

Je to však skutočne illusion deja vu? Niečo tu totiž nehrá. Ilúziou nemôže predsa byť niečo také neodbytné, niečo také reálne.

Pamäť národa

Skutočné illusion déja vu je veľmi subtílny pocit. V momente, keď sa mu chceme bližšie prizrieť, stratí sa nenávratne zo zorného poľa. Ostane len neurčitý, rýchlo sa strácajúci pocit. Nič viac. To však nebol náš prípad. Illusion déja vu vyvolané mienkotvorným denníkom sa správalo opačne. Vyvolávalo celú reťaz spomienok, ktoré nám kráčali v pätách ako tieň. Nevedeli sme sa ich zbaviť. Pôvodná ilúzia nadobúdala stále zreteľnejšie črty, naše spomienky sa okolo nej organizovali do zmysluplného celku. Veru žiadna ilúzia už videného, už zažitého, ale da-

čo celkom iné. Z chaosu hlučného všedného dňa sa začalo predierať na povrch čosi podstatné. Z prachu efemérnej všednosti sa začali vynárať obrysy našich dejín, ich štruktúra, dynamika a zmysel. Pamäť národa, synonymum našej identity, sa touto cestou stávala čoraz zjavnejšia. Pamäť, nie prach nesúvislých a prchavých spo-

Toto však sotva mohlo byť zámerom masmédií. Fáma má iné ciele. Zrejme tu ide o efekt nechceného účinku.

Posledné dve storočia sú plné zlomov. Najmä dvadsiate storočie je na ne veľmi bohaté. Dejú sa takmer v pravidelnom dvadsať ročnom rytme. Každá generácia je tak dvakrát až trikrát postavená pred úlohu vyriešiť náš fundamentálny problém, zodpovedať otázky týkajúce sa našej národnej identity, pamäti národa. Sú to presne tie otázky, ktoré kladie lekár pacientovi prebúdzajúcemu sa z kómy, snažiac sa presvedčiť, či pacient netrpí amnéziou.

Kto ste? Ako sa voláte? Nezabudli ste? Na rozdiel od lekára nám však ktosi podsúva svoje odpovede snažiac sa nás pomýliť. Mýlite sa, vaše meno nie je vaše. Vaše skutočné meno je iné, ako si myslíte. Ani vaše myšlienky nie sú vašimi myšlienkami. Sami sebe ste si cudzí. A tak stále dokola. Po každom historickom zlome tie isté otázky a vždy podsúvané mätúce odpovede. Tá istá melódia, prastarý nápev sa neustále opakuje. Po každom historickom zlome je však stará melódia hraná na inom nástroji, v inej tónine, v inom historickom a geografickom kontexte. Ku každému historickému cyklu patrí i naša odpoved'. Odpoved' už tradične ambivalentná. Sčasti naša, sčasti cudzia, podsunutá. Podsúvané cudzie odpovede majú pre nás akúsi magickú príťažlivosť. Akoby v odcudzení sa samým sebe bolo pre mnohých z nás čosi neodolateľné. Mentalita janičiara sa tak v každom historickom cykle zjaví omladená, v novom šate.

Kto ste? Pozná niekto v Uhorsku národ vášho mena? Spomínate si na Pribinu, Rastislava, Cyrila s Metodom a na ďalších, vraj vašich? Kto si má pamätať tieto mená?! Vaša skutočná pamäť začína predsa arpádovcami! Svätý Štefan je váš kráľ, váš národný svätec. Pamäť vášho národa je predsa pamäť národa maďarského. Už ste zabudli? No nič to. Maďarský štát so svojimi inštitúciami sformuje vašu pamäť, pripomenie vám vaše skutočné meno. Má na to predsa Grunwaldovu mašinu. Hádžu sa do nej Slováci a vypadávajú z nej Maďari.

A nie je to veru až také násilie, ako sa zvykne vravieť. Mnohí vaši predsa prešli touto mašinou s podivným potešením, priam hrdo. Zďaleka nie všetci vaši zaujali ku svätoštefanskej myšlienke jasné slovenské stanovisko, stanovisko, ktoré tak zreteľne sformuloval Ladislav Hanus (L. Hanus, O kultúre a kultúrnosti, Lúč, Bratislava 2003).

Po historickom zlome, po prvej svetovej vojne sa stará melódia rozozvučí v novej tónine, v novom historickom a geografickom kontexte. Otázky sú tie isté. Podsúvané odpovede iné. Vaša zem nie je historická. Ani ona a ani vy nemáte historickú pamäť. Pamäť vášho národa je iba pamäťou vetvy, vetvy národa československého. Také je i vaše meno. Ste predsa Čechoslováci! Už si nepamätáte? Prezident Masaryk predsa povedal:" Niet národa slovenského, to je výmysel maďarskej propagandy" (rozhovor pre francúzsky denník Le Petit Parisien v roku 1921). Zabudnite konečne na svojich vierozvestov! Prvč od Říma! Na husitov ste zabudli?! Ako je to možné? No aj toto sa dá napraviť. Je tu predsa nový štát a jeho inštitúcie. "Zakladáme na Slovensku školy. Musíme počkať na ich výsledky. O jednu generáciu nebude rozdielu medzi dvoma vetvami nášho národa." Takto to povedal prezident Masaryk pre spomínaný francúzsky denník (M. Ďurica, Dejiny Slovenska a Slovákov, Lúč, Bratislava 2003.)

Vravieť jednoznačne o násilí sa však ani teraz veľmi nedá. Známa postava z antickej mytológie, starec Proteus, sa dokázal meniť na leva, kanca, hada a bohviečo ešte. Pre ľudí s proteovskou mentalitou - o ktorú u nás nikdy nebola núdza - násilie nejestvuje. Jednoducho sa zmenia na to, čo je v danej dobe "in", na to, čo sa práve nosí. A tak celkom pokojne žijú a prosperujú ako imelo, či ako vetva na cudzom strome. Aj to je "modus vivendi".

Po d'alšom zlome, po druhej svetovej vojne opäť stará melódia. Teraz však v inej tónine a nebývalej sile. Znie takmer globálne. Kto ste? No predsa proletári, a to internacionálni. Vaša pamäť preto neobsahuje nič iné, len triedny boj a reťaz revolúcií. Prvé skutočné zore vám svitli až počas VOSR. Proletársky internacionalizmus a vedecký ateizmus sú uholné kamene vašej identity a pamäti vášho národa. To len klérofašisti a buržoázni nacionalisti si môžu pamätať a myslieť dačo iné. Ale aj toto sa dá napraviť. Je tu predsa nový štát so svojimi inštitúciami. Obludný represívny aparát. Štátna bezpečnosť, pracovné tábory, väzenia. Prísne centralizovaný systém škôl, kultúrnych inštitúcií, masmédií spolu s premysleným systémom povin-

Kresba: Andrej Mišanek

ných spoločenských rituálov. Neskutočné násilie doprevádzané ešte neskutočnejším démonom súhlasu, nevynútenou prispôsobivosťou.

Na konci storočia prichádza nikým nečakaný plazivý prevrat. Prastarý nápev sa rozozvučí s nebývalou silou, ale akosi nežne. Rezonuje kdesi v podprahovej rovine, v hĺbke neuvedomeného. Až mráz behá po chrbte z toľkej nežnosti.

Ako sa to teda ešte stále voláte? Stará otázka sa však dnes kladie akosi inak. Kladie sa iba zo slušnosti, aby reč nestála. Je to akési formálne "how do you do?" Otázka, na ktorú sa nečaká odpoveď. Je to totiž úplne jedno, ako sa voláte. Dnes sa už vlastné mená prestávajú používať. Ste presne takí ako všetci ostatní, nemožno vás odlíšiť. Možno už ani nie ste. V súčasnom globalizujúcom sa svete nikto nejaký slovenský národ nepozná.

Nebohý Kálman Tisza asi netušil, že jeho myšlienka ožije po toľkej dobe v takom veľkolepom kontexte. Kým to ešte stále ste? Kresťanmi? Ale aj to je predsa vcelku jedno. Globálna náruč New Age je otvorená pre každého. Máte ešte nejakú pamäť? Zabudnite! Už si niet čo pamätať. História práve končí. Trváte ešte na vlastnom mene, vlastnej identite a vlastnej pamäti? Ale to ste potom rasisti postihnutí xenofóbiou. Máte to zrejme v génoch. Ale aj gény sa dajú napraviť. Na to sú akoby stvorené globálne inštitúcie. Pýtate sa aké? Ale to je zlá otázka, nedá sa na ňu odpovedať. Ich meno je totiž "Nikto". Sú mimo vášho zorného poľa, za zrkadlom, do ktorého sa pozeráte. Do vášho vedomia, do vašej verbalizovanej a reflektovanej národnej identity a pamäti národa sa vôbec nepletú. Žijú hlbšie, vo sfére neuvedomeného, vo sfére, ktorá bez vás rozhoduje o štruktúre vášho vedomia, o tom, čo si budete o sebe myslieť a čo si pamätať.

Posledné hodiny národa sa možno podobajú posledným hodinám človeka. K smrtel'nej posteli Jeane Quittona prišiel podivný návštevník. Aby zasial nepokoj do jeho duše. Urobil to tak, že odišiel so slovami: "Možné však je, že v skutočnosti neexistujem. Predstavte si, že teraz zmiznem a nechám vás samotného s mojimi myšlienkami. Uvideli by ste, aké sú zákerné. Mysleli by ste si, že sú to vaše myšlienky a odolávali by ste im oveľa ťažšie". A Jean Quitton prvý raz v živote dostal strach. Bol plný myšlienok, ktoré neboli jeho, ale vyzerali, akoby nimi boli (J. Quitton, Môj filozofický testament, Dobra kniha, Trnava 1999). Neprežívame dnes toto do sféry predporozumenia, či sféry nevedomého umiestené nežné násilie s masovým súhlasom a nadšením? Opäť, po novom a možno naposledy sami sebe s chuťou cudzí.

To, čo vyvolal obraz arcibiskupa Jána Sokola v mienkotvornom denníku, nie je žiadne illusion déja vu. To nám len tento denník spolu so svojím mediálnym príbuzenstvom pripomenul, akú povahu majú naše dejiny. Masmédiá treba brať vážne. Ich posolstvo netreba zľahčovať. Aj bežný denník, zrejme aj bulvár, môžu ísť do hĺbky. Chtiac-nechtiac, zrejme sledujúc opačný zámer, odhalia dačo z podstaty. Upozornia nás na štruktúru a dynamiku našich dejín, pomôžu nám tušiť ich zmysel. Je to efekt nechceného účinku. Tento paradoxný zdroj poznania by nemal uniknúť našej pozornosti.

Najlepší priateľ?

Môže mať tento neustály návrat nejaký zmysel? Dúfajme, že áno. Naše dejiny možno nie sú mlynom, ktorého koleso sa točí a klope naprázdno. Jeho zmysel sa dá tušiť iba v širšom historickom kontexte. Spätý je s našou slovenskou mentalitou. Ona je tým zrnom, ktoré je v ňom mleté. Pre ňu bol tento mlyn postavený, pre ňu pracuje. Kvalitu tohto zrna opísal spôsobom "sub species aeterni" biskup Štefan Moyses vo svojich matičných rečiach, o ktorých Karol Kuzmányi povedal: "Toto je slávna, na Slovensku nikdy neslyšaná reč" (S. H. Vajanský, Život Štefana Moysesa, Matica slovenská, 1997). Podľa jeho slov mentalita nášho národa je skutočne svojrázna. Je to mentalita takmer letálna. Charakterizuje ju apatia, nechuť byť. Averzia k vlastnému menu, nechuť pamätať si. Alergická reakcia na seba samého, chronická autoimúnna choroba. Smrteľná, ale takmer bezbolestná. Pacient netrpí, nestoná, iba hlivie, spokojný so svojím anonymným bytím môže dokonca zažívať čosi ako eufóriu.

Odkázaní sami na seba, zaťažení iba svojou mentalitou, slovenským dedičným hriechom, dedeným z generácie na generáciu, by sme už sotva existovali. Dávno by sme sa už šťastne rozplynuli v toku dejín. Zdá sa však, že nie sme celkom opustení, odkázaní sami na seba. Ktosi akoby stál pri nás. Generácia po generácii prechádzame naším mlynom, v ktorom nás ktosi neúnavne preberá z amnézie. Neodbytne nám kladie otázky. Kto ste? Ako sa voláte? Nezabudli ste? Trpezlivo a dôkladne facká pacienta, ktorý sa zo všetkých síl ponára do hlbokého bezsenného spánku.

Paradox ukrytý v našom mlyne! Je náš nepriateľ našim najlepším priateľom? Paradox, na ktorom však nemusí byť nič výnimočné. Opäť si musíme pripomenúť príbeh Jeana Qittona. K jeho smrtel'nej posteli postupne prichádzalo viacero osôb. Najskôr podivný návštevník, potom Pascal, Bergson a napokon Pavol VI. Nútili umierajúceho odpovedať na celý rad otázok. Veríš? Si kresťan? Si katolík? Jean Quitton, či chcel, či nechcel, musel ísť s farbou von. Niekto podobný nás sprevádza dejinami. Znova a znova nás núti pozrieť sa do vlastnej tváre. Nebáť sa pravdy, rozpamätať sa, uvedomiť si svoju identitu v celej jej konkrétnosti. Uvedomiť si skutočnú identitu plnú paradoxov, protikladov a protirečení. Uvedomiť si, že žiadny konkrétny národ nemá inú ako "kontroverznú" identitu, že jeho dejiny sú plné takýchto udalostí a osobností. Niet vari lepšieho príkladu ako dejiny národa židovského. Dejiny národa odnepamäti verne sprevádzaného Niekým, kto mu neustále zabúdajúcemu oživuje -neraz veľmi drastickým spôsobom - pamäť, pripomínajúc mu jeho skutočné meno.

Aj my sme podobne znova a znova vyzývaní rozpamätať sa na naše meno. Včera nás k tomu vyzývala a nútila komunistická totalita. Dnes tá istá výzva prichádza od neviditeľnej ruky trhu, od totality globálnych korporacii. Preto ta neprijemne a matuce illusion déja vu.

Správna odpoveď na opakujúcu otázku by nás možno vymanila z bludného kruhu večného návratu. Podmienkou však je uvedomiť si jeden základný rozdiel. Týka sa povahy národa, modusu jeho bytia. Národ na rozdiel od štátu nie je inštitúciou. Národ je inou formou bytia ako hociktorá inštitúcia. Pamäť národa nemôže byť preto inštitucionalizovaná. Ak sa na pamäť národa natiahne železná košeľa nejakej inštitúcie, tak potom pamäť národa prestane byť pamäťou národa. Stane sa pamäťou inštitúcie, reflektujúc širší ideologický rámec, v ktorom daná inštitúcia vznikla a ktorému slúži. Je to vcelku jedno, či je to stará Grunwaldová mašina alebo dáka modernejšia, sofistikovanejšia inštitúcia.

JÁN URBÁNEK

Prežije, kto má vôľu žiť

Rozprávame sa s prof. Augustínom Mariánom Húskom, autorom knihy Svedectvo o štátotvornom príbehu

T. Križka: - Na pultoch kníhkupectiev sa objavila vaša kniha o zápase o druhú slovenskú štátnosť. Napísali ste ju ako priamy účastník slovensko-českého dialógu o pokojnom zániku spoločného štátu a o nástupníctve dvoch paralelných štátov – Slovenskej republiky a Českej republiky. Z názvu knihy a z jej podtitulu (Spomínanie a rozvažovanie nad slovenským a českým štátotvorným údelom) vyplýva, že ste ju poňali ako osobné svedectvo o paralelnej štátotvornosti a v širšom časopriestorových súvislostiach?

A. M. HÚSKA: - Kniha je pokusom o uvedenie druhej – postnovovekej slovenskej štátnosti a prvej postnovovekej českej štátnosti do širších súvislostí s emancipačným úsilím oboch spoločností najprv v podobe združeného úsilia domáceho a zahraničného odboja v rokoch 1914 - 1918 a potom v podobe stupňovaného úsilia o završovanie svojbytnosti autonómiou i prvou slovenskou štátnosť ou (1938 - 1945). Neskôr víťazné mocnosti rozhodli nielen o zániku veľmocenského postavenia Nemecka, ale aj o obnovení predvojnových pomerov a teda aj o zániku prvého slovenského štátu ako protektorátu a o obnovení Česko-Slovenska. Obnovená Č-SR sa však dostala do sovietskej totalitnej sféry a slovenské sebaurčujúce úsilie sa vrátilo do podoby tajného sna

a do podoby dlhotrvajúcej pasívnej rezistencie voči boľševickému novopohanstvu ako aj voči jeho čechoslovakistickému klonu. Významným míľnikom na emancipačnej ceste bolo vytvorenie formálnej federalizácie Česko-Slovenska (1968 - 1969). Po tankovom rozvalcovaní ideí demokratizácie socializmu sa emancipačné úsilie Slovenska znova zmenilo na ponornú rieku, čakajúcu na príhodný čas krízy hegemónov. Príhodný čas sa vynoril až po kompromisnom dojednaní veľmocí (keď Sovieti už nevládali ďalej viesť zbrojné preteky). Po skončení studenej vojny prebehla emancipačná vlna najprv krvavo na Pobaltí a na Balkáne a my, ako poslední oneskorenci, sme ju využili slovensko-českým dojednaním

v roku 1992. Vďaka vašej iniciatíve, pán šéfredaktor, prvá verzia mojich spomienok vychádzala na pokračovanie vo vašom časopise roku 2003. Druhá štátnosť mala vtedy 10 rokov. Priznávam, že práve ohlasy čitateľov Kultúry ma viedli k tomu, aby som definitívnu podobu knihy poňal v kontexte dvoch štátotvornych dekád - prvej (1938 -1948) a druhej (1992 - 2002). Kniha síce vychádza zo štátotvorného momentu "zlomu", ale upozorňuje, že ide o príbeh dozrievania. Takto bolo lepšie možné pochopiť logiku emancipačnej cesty ako štátotvorného príbehu, ktorý odrážal nielen úsilie slovenskej spoločnosti, ale aj úsilie českej spoločnosti na základe výziev, ktoré pred nich stavalo turbulentné medzinárodné okolie počas vyše storočného vyzrievania oboch spoločenstiev. Geopolitické prostredie je totiž súťaživé prostredie a možno ho pochopiť iba v kontexte súťaže o existenčné záujmy zúčastnených síl. Kniha pochopiteľne sprostredkúva zorný uhol slovenského patriota, ale s prihliadnutím na partnerov tohto emancipačného zápasu cez porovnanie zhôd, rozdielností i konfliktov prvej a druhej štátotvornej dekády.

kú) i ekonomickú svojbytnosť. Hegemonizmus je trvalý uzurpačný syndróm, a tak ako sme my od bernolákovcov, štúrovcov, autonomistov a od budovateľov prvej štátnosti preberali štafetu slovenskosti a kresťanskej afirmácie, tak si novodobí hegemonisti preberajú dominačnú štafetu od svojich hegemonistických predchodcov. Geopolitické chúťky nezanikli rokom 1993 a teda Slovenská republika musí s odhodlaním prevziať duchovnú, národnokultúrnu, sociálnoekonomickú štafetu, aby sme nezanikli v

> "taviacom kotle" europeizácie a atlantizácie. Sme súčasť európskej civilizácie, ale ako svojstojný modul európskej mozaiky. Rád by som zdôraznil, že nie preto sme po stáročia vzdorovali sudbe subprovinčného vazala a popolvára, aby sme sa teraz bezstarostne stali otrokmi bezhraničného, bezobsažného konzumizmu a lokajmi cudzích ekonomických záujmov. Sú večne platné slová apoštola Pavla: "Za veľkú cenu ste boli oslobodení, nebuďte otrokmi ľudí!". Musíme presvedčiť mladé generácie, že totalitný komunizmus bol práve tak novopohansky sebecký, ako sebecký je aj novopohanský konzumizmus. Nejde len o nás, ide o našich potomkov. Aj svet aj Európu obchádzajú tiene hegemonizmu či už majú podobu če-

Išlo mi o to, aby sme emancipačné úsilie videli v širšom časovom i priestorovom kontexte a aby cez emancipačný svár boli viditeľné správacie postoje Slovákov a Čechov ako postoje európskeho prostredia. V tejto širšej retrospektíve sa ozrejmí emancipačný proces ako paralelná sebautvrdzujúca cesta všetkých stredoeurópskych národov cez posledné storočie. Emancipačný zápas je jednoducho sebaurčujúce kráčanie dejinami.

T. Križka: - Myslíte si, že zavŕšem a vytvorením dvoch paralelných štátností sa zavŕšil a ukončil emancipačný pohyb?

A. M. HÚSKA: - Emancipačný fenomén je trvalá sebautvrdzovacia sila, preto som v definitívnej podobe knihy v prvej kapitole najprv objasnil fenomén emancipácie a jeho tieňa antiemancipácie. Aj my sme sa sformovali v karpatskom oblúku, súťažiac o priestor, zdroje a moc. A neraz sme mali namále. Iba tí prežívajú, ktorí vnímajú sebaurčujúce poslanie ako nesenie duchovnej a etnokultúrnej svojskosti. Moderné, nezideologizované spoločenské vedy nám pomáhajú vnímať tento sebaurčujúci postoj komplexne. Zánikom unitárneho Česko-Slovenska nezanikla zotrvačnosť záujmov tých, ktorí čechoslovakizmus presadzovali. Okrem toho emancipácia je komplexný fenomén a zahrnuje duchovnú (etickú), kultúrnu (estetickú) a národnú (etnicchoslovakizmu, iredenty alebo európskeho a globálneho superštátu. Výdrž, postreh, zmysel pre mieru, to sú vlastnosti, ktoré sme zdedili nie preto, aby sme ich prehajdákali, ale aby sme ich odovzdali svojím následníkom. Dúfam, že slovenským čitateľom bude moja kniha o cestách našej štátotvornosti na dobrej pomoci pri prehĺbení historického vedomia a slovenského sebavedomia. A napokon, práve preto že po ére atlantizmu, ako to zdôraznil americký diplomat H. Kissinger, nastupuje pacifická éra s ázijskými dominátormi, musíme uchovať svoju civilizačnú identitu nie ako rozvarený "euroatlantický guláš s orientálnym okorenením", ale ako polycentrickú mozaiku národnoštátnych identít, ktorá funguje cez súbežnú koexistenciu národných štátov. Je nesporné, že rast klimatických extremít prinesie v 21. storočí nielen poveternostné víchrice, ale aj civilizačné víchrice a udržia sa iba eticky, etnicky, kultúrne a ekonomicky silno zakorenené spoločenstvá.

Autor: Augustín Marián Húska, názov knihy: Svedectvo o štátotvornom príbehu, Vydala SCM, s.r.o. Bratislava, 2007. Knihu si môžete kúpiť v knihkupectvách alebo si ju objednať na dobierku na adrese: A. M. Húska, Rozvodná 17, 831 01 Bratislava, (mobil:0905828031, e-mail: amh@zoznam.sk). Cena poštou je 300 Sk + 50 Sk poštovné a balné.

rávna veda pod pojmom forma štátu rozumie spôsob organizácie štátnej moci a spôsob uplatňovania moci, čiže režim.

Formu štátu určujú tri základné zložky:

- Forma vlády.
- štátne zriadenie, čiže územná organizácia,
 - štátny režim.

Forma vlády

Pod týmto pojmom sa rozumie sústava najvyšších orgánov štátu a ich vzájomné vzťahy, ako aj vzťahy obyvateľstva k štátnej moci a naopak. Podľa ústavy najvyšších orgánov štátu však najmä so zreteľom na hlavu štátu možno členiť formy vlády na monokracie a republiky.

Poznáme dva typy monokracií: monarchie a diktatúry.

V monarchii hlavou štátu je kráľ, cisár, sultán, šach a pod. Ten vykonáva štátnu moc suverénne, spravidla doživotne. V súčasnosti sú monarchie poprepletané prvkami republikánskymi.

V diktatúrach sa diktátor chová ako veľký ľudomil, zavádza rôzne populárne opatrenia a veľa sľubuje. Keď upevní svoju moc, postupne likviduje svojich protivníkov. Vládne neobmedzene.

Za republiku možno považovať taký spoločenský útvar, v ktorom najvyššie orgány moci sú volené občanmi na časovo obmedzené obdobie. Najvyššie orgány štátu sú:

- prezident ako hlava štátu,
- parlament ako zákonodarný orgán,
- vláda ako výkonný orgán.

Hlavou štátu môže byť jednotlivec alebo kolektívny orgán. Hlava štátu je volená buď parlamentom alebo občanmi.

Parlament je občanmi volený kolektívny orgán na časovo vymedzené obdobie. Jeho úlohou je prijímať pravidlá správania sa občanov.

Vláda je realizátorom pravidiel prijatých parlamentom.

Podľa vzťahov medzi týmito najvyššími orgánmi možno republiky členiť na prezidentské a parlamentné.

V parlamentnej forme republiky prevaha moci je na strane parlamentu. Parlament je predstaviteľom suverenity štátu. Vláda je zodpovedná parlamentu. Z toho možno odvodiť právo parlamentu kreovať vládu, vyslovovať jej dôveru alebo navrhnúť jej odvolanie.

Osobitné postavenie v parlamentnej forme vlády má prezident.

Prezident je hlavou štátu a jeho reprezentantom navonok. Nie je za svoju činnosť pri výkone funkcie zodpovedný. Na platnosť právnych aktov prezidenta sa vyžaduje podpis príslušného ministra. Zodpovednosť plynúcu z právneho aktu tým na seba preberá príslušný minister.

Ústava Slovenského štátu deklaruje štát ako republiku, ideologicky kresťanskú. Má veľmi silné znaky ústavy Č-SR, ktorá bola republikou a podľa ústavy najvyšších orgánov, republikou parlamentnou a podľa spôsobu vládnutia demokratickou. Ústava prvej Slovenskej republiky tak naviazala na ústavnú tradíciu štátu, od ktorého sa odčlenila

Najvyšším zákonodarným orgánom bol SNEM, zvolený vo všeobecných, priamych a tajných voľbách na dobu 5 rokov dňa 18. 12. 1938. Podľa zákona č. 1/1939 S1 z sa Snem stal ústavodarnýr orgánom a jeho funkčné obdobie malo skončiť do 31. 12. 1943. Keďže bola vojna a frontové udalosti sa blížili k hraniciam štátu, obdobie konania nových volieb bolo prolongované do 31. 12. 1946 ústavným zákonom.

Podľa ustanovenia § 48 ústavy Snem môže vládu alebo jej jednotlivých členov volať na politickú zodpovednosť a vysloviť jej alebo jednotllivým členom nedôveru. Značí to, že kreačná existenčná právomoc závisela od Snemu. Moc snemu ako valného orgánu bola vyššie ako moc menovanej vlády. Nadradenosť valného orgánu štátnej moci je ukotvená aj v §44, podľa ktorého na platnosť vládneho nariadenia s mocou zákona mal Snem právo do troch mesiacov pozastaviť platnosť a účinnosť nariadenia. Vláda mohla vydávať nariadenia, ale len v medziach zákona. Ak predseda vlády alebo niektorý člen Vlády úmyselne alebo z hrubej

nedbanlivosti porušil vo svojej úradnej pôsobnosti ústavný alebo iný zákon, snem sa stal obžalobcom prípadu a súd mala vykonať Štátna rada

Prezident prvej Slovenskej republiky reprezentoval štát navonok. Jeho kompetencie vymenúva ústava v §38.

Na platnosť každého právneho aktu prezidenta sa vyžadoval podpis príslušného ministra. Prezidenta volil snem. Trestné stíhanie bolo prípustné len pre vlastizradu. Obžalobcom bol Snem.

Najvyšším orgánom výkonnej moci bola Vláda. Podľa §41 Ústavy prezident menuje predsedu vlády a jednotlivých ministrov a priamo určuje, ktorý minister bude spravovať ktorý rezort. Podľa § 38 prezident má právo prepúšťať jednotlivých ministrov. Vláda ako celok alebo kde vládu nad spoločnosťou vykonávajú tí, ktorých si ľud, t. j. občania, sami vyberú. (Demos = ľud, krateo = vláda). Tí, ktorých si demos za svojich zástupcov vyberie, majú mať na to potrebné vedomosti. Musia byť predovšetkým vzdelaní, mravní, skromní, rozvážni, komunikatívni a z toho mať vyplývajúcu autoritu. Autorita však nesmie spočívať v stavovskej vyvýšenosti, požívaní výsad, ktoré im plynú z funkcie, ale z ich charizmatických vlastností. Autorita áno, nie však autoritatívnosť.

Demokracia je založená na verejnosti. Sloboda prejavu zabezpečuje právo kritiky celého štátneho aparátu a kritiku osôb. Sloboda tlače zamedzuje tajnostkárstvu a ututlávaniu afér.

Vo vzťahu k zahraničiu sa prejavuje

mu výkonu a príjem zabezpečený aj napríklad formou prídavkov na deti, daňových bonusov a pod. Tým chráni rodinu ako základ štátu. V tom istom ustanovení pripisuje vlastníctvu sociálnu funkciu. To značí, že vlastníctvo nepovažuje za všeobecné právne panstvo nad vecou, ale zaväzuje vlastníka narábať s ním v záujme všeobecného dobra.

Občania nemajú rovnaký stupeň vzdelanosti, rovnakú inteligenciu, chápavosť, obratnosť a môžu byť ľahšie klamaní a podvádzaní a tak vykorisťovaní. Ústava v §87 zakazovala vykorisťovanie sociálne slabých občanov.

Regeneráciu obyvateľstva postavila §86 na piedestál kresťanských hodnôt. Manželstvo, rodinu a materstvo dala pod zvýšenú ochranu právneho poriadku. Nie všetci súhlasili s činmi vládnej moci. To však je prirodzené. Jedni písali vzácne diela ako Milo Urban, J. C. Hronský, Ján Smrek, Margita Figuli a ďalší. Iní písali do tzv. " priečinkov" pre budúce časy ako Janko Jesenský. Nik nezakazoval písať a nepredpisoval témy. Nik nebol vo väzení za svoje umelecké i neumelecké diela. Tí, čo sa im prvá Slovenská republika nepáčila, odišli, kam ich srdce tiahlo. Jeden do Protektorátu Čechy a Morava, druhý do Magyarorsaghu. Nik ich však nevyháňal. Odišli dobrovoľne.

Niektorí známi politickí odporcovia ako Laco Novomeský, dr. August Husák zastávali veľmi významné funkcie v hospodárskom živote štátu a nik ich neprenasledoval. Ba naopak. Denne sa schádzali s najvyššími predstaviteľmi štátnej moci.

V novinárskej profesii sa uplatnil princíp sebaregulácie. Ale aj tam dochádzalo k častým konfrontáciám názorov najmä medzi denníkmi Slovák a Gardista.

Cirkvi rímskokatolícka i evanjelická často sa vyjadrovali k porušovaniu ľudských a občianskych práv verejne. Evanjelickí kňazi i laici v "Pamätnom spise" z 21. 11. 1940 verejne kritizovali vládne nariadenie o povinnom členstve mládeže v organizácii Hlinkova mládež. Denník Slovák uverejnil dňa 21. 1. 1941 otvorený list nemeckého vojaka, ktorý kritizoval národný socializmus Nemecka a jeho politiku. Poslanec snemu, rímskokatolícky kňaz Steinhubel z kazateľnice otvorene kritizoval výchovu mládeže v Hitlerjugend. V októbri 1941 sa katolícki biskupi verejne postavili proti židovskému kódexu, vládne nariadenie s mocou zákona č. 168/41 Sl.z. a odsúdili ho. Požadovali zrušenie všetkých obmedzení. ktoré znevažovali židovských občanov a zamedzovali prístup židovskej mládeži do škôl. Dňa 12. 3. 1942 sa čítal vo všetkých kostoloch pastiersky list biskupov Slovenska, kde sa prísne odsudzovali diskriminačné opatrenia voči židovským občanom a iným občanom.

V novembri roku 1943 nitriansky biskup dr. Karol Kmeťko zaujíma v mene biskupského zboru v otvorenom liste prezidentovi republiky stanovisko k neuváženému zaobchádzaniu so Židmi a porušovaniu ich základných občianskych práv.

V slobodnom pohybe občanov sa nerobili nijaké prekážky. Občania nepotrebovali ani preukazy osobnej totožnosti. Tie sa zavádzali až po udalostiach z 29. augusta 1944. Kontrolným orgánom postačilo ústne vyhlásenie totožnosti.

Pokiaľ kritika občanov sa viedla v konštruktívnom duchu, t. j. naprávať nedôslednosti a chyby v konaní štátnej moci, orgány štátnej moci, orgány represie sa o ňu nezaujímali. Ak sa však viedla v duchu deštruktívnom, ktorý mohol ohrozovať verejný poriadok a kresťanské mravy, orgány represie zasahovali. Potieraná bola najmä marxistická ideológia ako protirečiaca kresťanskej. Potieranie takej ideológie bolo v záujme štátu postavenom na ideológii kresťanskej. Boli to úkony na ochranu statusu štátu a také sa robia aj dnes, napr. zákazy fašistických a nacistických prejavov, nosenie symbolov, šírenie literatúry a podobne. Právne akty na ochranu štátu neumenšujú demokratičnosť.

Politické strany

Ústava v § 58 a 59 sa zaoberá systémom politických strán. V § 58 uvádza "slovenský národ zúčastní sa štátnej moci prostredníctvom HSĽS (strany slovenskej národnej jednoty)" a §59 "národnostná skupina sa zúčastní štátnej moci prostredníctvom svojej registrovanej politickej strany." Nemecká národnostná skupina považovala Deutsche Partei za svoju stranu a národnostná skupina maďarská Egyessult magyár párt. Nejde tu o numerus klauzus politických strán. Druhý odsek §58 pripúšťa možnosť ďalších politických strán, keď hovorí "o v z n i k u , zložení a právomoci strany rozhoduje osobitný zákon."

Po 6. októbri 1938 všetky nemarxistické strany prijali program autonómie, čím stratili základňu svojej existencie čechoslovakizmus.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

MICHAL ONDREJKA

Státna forma prvej Slovenskej republiky

jej jednotliví ministri mohli byť volaní na zodpovednosť Snemom.

Kritici prvej Slovenskej republiky tvrdia, že: "Skutočnosti nezodpovedajúci bol aj názov štátu - Slovenská republika, lebo tento štát nebol nikdy res publika, čiže vecou verejnou." Iní tvrdia, že právne nebola vôbec štátom, ale len taký prívesok Adolfa Hitlera, tzv. "Mus-

Prvá Slovenská republika bola právne štátom a podľa Ústavy kreovaných najvyšších orgánov moci republikou, a to parlamentnou . Mala všetky právne znaky štátu a právnu formu republiky. Vyjadrenie o právnej neexistencii a o tom, že nikdy nebola republikou, sú pohľady z obdobia komunistickej totality. Je to pohľad politických protivníkov prvej Slovenskej republiky.

Nemenej dôležitým kritériom formy vlády je vzťah medzi obyvateľstvom a štátnou mocou a naopak. Ďalej aká je miera účasti obyvateľstva na štátnej moci. Podľa toho môžu byť formy vlády demokratické alebo nedemokratické.

Co je demokracia!?

Je množstvo definícií tohto pojmu. Touto otázkou sa zaoberali štátnici, vojvodcovia, filozofi, právnici od aténskych dôb. Ku konečnému a jednoznačnému výsledku nedospeli. Obsahová náplň pojmu demokracia podlieha ideologickému chápaniu. Iný obsah demokracii pripisujú zástancovia kresťanstva, iný liberálne orientovaní politici, iní politici socialistickej orientácie.

Demokracia je predovšetkým vláda práva. Právne normy musia byť nielen právne, ale aj mravné, čo značí, že musia byť v súlade s princípmi morálky a etiky. Inak by aj diktatúry boli demokraciami. Aj tam platia zákony, ale z vôle diktátora, a nie z vôle požívateľov zákonov.

Podľa T. G. Masaryka demokracia je vláda všetkých všetkým. Definícia má chybu v tom, že vláda všetkých všetkým sa môže uplatniť len v tzv. priamej demokracii, t. j. v spoločenstve s malým počtom občanov.

Abraham Lincoln definoval demokraciu ako " vládu ľudu, prostredníctvom ľudu, pre ľudí." Tu však vznikol problém, ktorá časť ľudu je tá, čo má vládnuť druhej časti. Ďalšou definíciou bolo "vláda väčšiny nad menšinou." Kto je však tá väčšina, ktorá má vládnuť? Mnohí chápali väčšinu vo vzťahu k materiálnym hodnotám. Menej majetná a nemajetná menšina sa tiež dožadovala účasti na vláde. Vývoj upustil od vzťahu k materiálnym hodnotám a prijal zásadu rovnosti, slobody a bratstva všetkých ľudí. Tým bol daný predpoklad pre lepšie chápanie demokracie. Značilo to, že len l'udom volené a vhodné osobnosti majú predpoklady vynášať spravodlivejšie pravidlá pre spoločenský život. Vznikla tak zastupiteľská demokracia,

v priateľskom utužovaní a organizovaní medzinárodnej súčinnosti a deľby práce. Demokracia musí byť regulovaná právom. Neúmerné občianske slobody, získané v mene slobody, vedú k anarchii.

Výber zástupcov - vodcov sa uskutočňuje vo voľbách. Voľby majú byť všeobecné, rovné, priame a tajné. Volebné právo má zabezpečovať ústava.

Dôležitým prvkom je obmena poslancov, ktorá má byť ukotvená v ústave. Obmena je základným prvkom demokracie. Poslanec, ktorý neplnil volebný program, sa v ďalšej etape nemusí nachádzať medzi zvolenými. Obmenou poslancov sa zabezpečuje prílev nových myšlienok, nápadov, návrhov a metód do práce parlamentu. Obmeniteľnosť je v skutočnosti kontrolným mechanizmom. Menej dôležitým prvkom je komunikatívnosť. V komunikácii sa zbližujú vyhranené stanoviská. Spomínaný T. G. Masaryk to vyjadruje takto: "DEMOKRACE, TOŤ DISKUSE." Diskusiou sa obrusujú hrany a rozdiely v stanoviskách.

Láska k vlasti nie je v rozpore s demokraciou. Vlasť, to je ohraničený priestor na zemskom povrchu pre určité ľudské spoločenstvo, jazykovo, kultúrne a zvykovo spríbuznené, čiže národ. Láska k národu, nacionalizmus nie je v rozpore s demokraciou, ako hovorí T. G. Masaryk: "Nie som proti nacionalizmu, ak pod tým pojmom sa myslí láska k národu, národnostná idea. Láska k národu je veľmi šľachetná sila politická, organizujúca jednotlivcov v obetavý celok. O láske k národu nemôže byť sporu. Spor môže byť len o kvalite tejto lásky a čo sa touto láskou má dosiahnuť a aký je program tejto lásky."(Světová revoluce 1914 - 1918, str.586, vydanie 1938)

V preambule ústavy sa prvá Slovenská republika deklaruje ako vykonávateľ sociálnej spravodlivosti a strážca všeobecného dobra na dosiahnutie najvyššieho stupňa blaha spoločnosti a jednotlivcov. Všeobecné dobro sa má dosiahnuť podľa § 28 plnením úloh podľa povolania a výpomocou verejným orgánom pri výkone ich činnosti. Na dosiahnutie tohto cieľa v §85 ústava zabezpečuje občanom slobodu prejavu, v §84 slobodu zhromažďovacieho práva, práva tlačového a spolčovacieho. Nie však bezhranične, ale len potial', pokial' výkon tých práv nie je v rozpore s verejným poriadkom a kresťanskými mravmi. Kresťanské zásady a verejný poriadok boli základnými kameňmi prvej Slovenskej republiky. Rozomieľanie základných pilierov štátu si nemôže dovoliť nijaký štát, ak nechce upadnúť do anarchie. Spokojnosť občanov je ukazovate-

ľom všeobecného dobra. V ustanovení §97 zabezpečuje ústava všeobecné dobro, keď pamätá na sociálnu situáciu občanov, chráni prácu a proklamuje, že výška mzdy má byť primeraná pracovnéTým odmietla nazeranie liberálnych náuk na "manželstvo homosexuálov, manželstvo druh a družka, manželstvo na skúšku" a podobné úchylné teórie. Tu je ústava verná preambule: "Slovenský štát združuje podľa prirodzeného práva všetky mravné a hospodárske sily národa v kresťanskú a národnú pospolitosť." Uvedené princípy ani v najmenšom nie sú v rozpore s demokraciou, čo vyjadril spomínaný prezident prvej Č-SR T. G. Masaryk "Ježiš, ne cézar", čím vyjadril, že kresťanské zásady majú mať prevalenciu v inštitúcii, akou je štát.

Individuálne práva občanov kodifikovala ústava veľkoryso. Ustanovenie v §79 chránilo súkromné vlastníctvo, ktoré nemožno obmedziť bez zákonného ustanovenia. V ustanovení \$81 zakladá všetkým občanom bez rozdielu pôvodu, národnosti, náboženstva a povolania ochranu života, slobody a majetku. V ďalšom ustanovení chráni osobnú slobodu a domáci pokoj. Zamedzuje ukladanie trestov za konanie, ktoré neporušilo právoplatnú trestnú normu a zakazuje retroaktivitu, t. j. trestnosť za čin, ktorý v ča-

se spáchania nebol trestným činom. Práva a slobody občanov ukotvené v ústave pozitívne vplývali na obyvateľstvo tak, že Slovenskú republiku považovali za svoju domovinu a snažili sa recipročne o jej čo najväčšiu úspešnosť. To sa odrazilo na zvyšovaní životnej úrovne v oblasti kultúrnej a materiálnej. O tom svedčia mnohé správy podávané diplomatmi akreditovanými v Slovenskej republike ako i rozbory materiálnej situácie ideologických odporcov. Úroveň a hĺbka všeobecných a individuálnych práv zakotvená v Ústave preukazuje silný stupeň demokratickosti.

Za menej dôležité kritérium demokratickosti sa považuje možnosť verejného prejavu, sloboda tlače, právo kritiky štátneho aparátu a aj vládnucich osôb. Občania mohli slobodne prejaviť svoje postoje vo všetkých oblastiach.

V občianskom živote sa mohli a sa aj vyjadrovali k dianiu v štáte. Dialo sa to na rôznych miestach rôznym spôsobom. V obciach v poľnohospodárskych oblastiach, kde na schôdzovanie nie je veľa času, ponajviac po skončení nedeľných bohoslužieb, keď pred kostolom sa zhromaždilo viacej účastníkov a tam sa rozoberala politická a hospodárska situácia v štáte. Tam zaujímali občania svoje postoje k dianiu. To isté sa dialo vo večerných hodinách v obciach, kde ešte nebola elektrina a rádioprijímačov na batérie bolo poskromne. Gazdovia, robotníci, učitelia i študenti sa schádzali do čitární a počúvali rádiové správy domácej stanice ale aj londýnskej a moskovskej. Po vypočutí správ sa vždy rozprúdila debata s najrozmanitejšími názormi. Nik ich pritom nesledoval, neudával a neprena-

Spisovateľská obec písala slobodne.

rátil som sa z ďalekých ciest. Niektoré z nich mali byť posledné. Prešiel som ich celé po samé hranice a ešte nejaký krok za ne. Myslím, že viem niečo o tom, čo je na druhej strane.

Už som sa rozlúčil, napísal posledné listy...

Kedysi, za detstva i neskoršie nerozumel som niektorým slovám..., ktorým právom patrí superlatív najdôležitejšie, jedine dôležité. Slová Otčenáša...: a svetlo večné nech im

Ide o zážitok takmer mystický, a práve preto veľmi skutočný, čítať si zápisky napísané vo svetle, ktoré svieti odchádzajúcim.

Podával som im ruky, díval som sa im do očí, ktoré sa už pozerali na veci, čo sú za hranicami nášho tuše-

- Ešte niekoľko týždňov. Ešte niekoľko dní. A pôjdem i ja.

Pripravil som si, čo poviem žene, det'om... Ešte i slová pred povelom na poslednú salvu.

Vedel som: ráno za východu slnka... Ale som si nebol istý, či obstojím.. Preto som sa pripravoval, učil a, myslím, aj som sa naučil svoju popravu.

Ale zostal som.

Potom ešte niekoľko ráz ma viedli na cesty, z ktorých nemalo byť návratu.

Odchádzal predseda vlády1... Za zradu, za najhoršiu zradu... - A vedel som... nebyť jeho, ktovie, či Slovensko nepripadne Maďarsku - okrem dvoch malých častí, ktoré by si vzali Nemci a Poliaci.

Po ňom odchádzal prezident Slovenskej republiky...Cely sme mali vedľa seba. Denne skoro ráno, asi hodinu pred budíčkom mi zaklepal lyžicou alebo hánkami o svoj stolík, ktorý bol zamurovaný do spoločnej steny. Keď oň udrel, počul som, ako keby zaklopal na môj stôl. Zobudil som sa, umyl a pripravil. Prezidentovi dovolili slúžiť sv. omšu vo svojej cele a ja z mojej cely som mu slúžil ako miništrant. Keď zaťukal raz, to bol introitus, dvakrát ofertorium, potom znova raz, to bol začiatok kánonu a tak denne...

Vedel som, že prezident si nerobil nijaké ilúzie, ale bol presvedčený, že o rozsudku smrti nemôže byť reči... I ja som pevne veril, že prezident ostane nažive a ja odídem...

Prezident bol v očiach pánov moci za Československej i za Česko-Slovenskej, ale aj za Slovenskej republiky "menším zlom" a ja som bol vždy väčším. Bol som radikál, pripravoval som samostatnosť, po jej vyhlásení bol som dôsledne za nemecké spojenectvo, práve tak ako za Slovenský štát do všetkých dôsledkov...

Žiť v očakávaní svojej popravy je zriedkavým zážitkom... Občas sa spotíš od strachu, občas si plný akéhosi mystického šťastia, prechádzaš do metafyziky, ale nikdy si nestál tak pevne na pôde skutočnosti ako v týchto chvíľach... A vedieť, rozumne vidieť, že jediná cesta vedie na popravu. A žiť tak v očakávaní "istej smrti" aspoň pár týždňov – mne sa darilo poldruha roka. Žiť tak v najlepších rokoch svojich a mať rád ženu i deti, mať rád ľudí, i tých, ktorí sú proti tebe a ktorí si myslia, že si ich nepriatel'om.

Niet otázky, na ktorú nenájdeš správnu odpoveď, a to bez dlhého hľadania...

Preto mi bolo l'ahko odpovedat' na všetky otázky obžalobcov. A ľahko mi bolo aj neodpovedať. Nie tak, že "sa nepamätám", lež "viem, ale na túto otázku vám neodpoviem"! A nestalo sa, žeby sa obžalobca rozzúril pre takúto odpoveď. Naopak: Mal som pocit, že i on sa dostal do krážov toho svetla, ktoré svieti odchádzajúcim alebo už odišlým. Hovorím "do krážov", primeranejšie by bolo povedať "do kúzla", i keď to znie trochu divne...

ka. V Ruzyni som pochopil. A nebol to žart, bolo úprimné a pravdivé, keď na začiatku akejsi novej tortúry, išlo o výsluchy vo veci biskupov, odpovedal som vedúcemu vyšetrovania.

- Načo ma strašíte, že máte prostriedky donútiť ma, alebo, že ma "vodděláte" a ani pes nezaštekne. Verte mi... "ak mi ráčite zariadiť smrt", urobite mi len dobre a ja sa ani nahnevať nemôžem. Som človek veriaci, samovraždu nespájich väzení² – vtedy sme mysleli nie na väzenia, ale na popravu – prišiel, priateľsky sa prihovoril a ja som ho pozdravil, ako káže Otčenáš.

Bol to prvý z povolaných v tejto veci, ktorý mi pred rokmi oznámil, čo ma čaká.

- V Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku popravili toľko a toľko ministrov, poslancov aj menších ľudí. Vy ste na listine. U nás tiež musíme. A koho, keď nie vás?

Uznal som. Slečna zapisovateľka

ALEXANDER MACH

Vrátil som sa z ďalekých ciest

knižného vydania spomienok me niektoré fragmenty

Dňa 17. mája 2007 zomrel An- Alexandra Macha pod názvom ton Rašla. Z pripravovaného "Z ďalekých ciest" uverejňuje-

Nová humanita

Jeden z mojich troch obžalobcov mi rozprával o novej humanite. Zajali gardistov. Bolo ich päť, či šesť. Tí, čo ich zajali, usilovali gardistov uspokojiť.

- I my sme garda, gardoví. Nemajte obavy.

Chlapcom dali zajesť, vypiť, ponúkli cigarety, zapálili im a keď sa chlapci cítili už úplne spokojní, odrazu boli na inom svete. Prešli bez bolesti, bez hrôzy práve v najlepšom vychutnávaní cigarety...

- Bol taký rozkaz. Vojakov brali do zajatia, gardistov

Viedli ma do neznáma po príslušnom poučení, už ste cí-

tili chlad a pleseň akejsi pivnice, oči zaviazané, ruky spútané, koniec, mysleli by ste si... Aj by ste si boli želali, aby prišlo vykúpenie... Celé dni, celé týždne nespať, noc čo noc budený - tridsať, štyridsať i viac ráz a celé dni, denne pätnásťšestnásť hodín stále, zdôrazňujem neustále, bez jedinej zástavky chodiť, pri výsluchoch prekonávať túry, aké si normálny mozog ani vymyslieť nemôže...

Kto všetko stratí, všetko získa

Nechápal som, po celý život mi bol nejasný zmysel vety Písma o tom, že kto všetko stratí, všetko zís-

cham, ale keď sa postaráte, aby skončili tieto veci, naozaj mi neurobíte zle. Veď viem, že sa odtiaľto beztak nedostanem...

To boli ďalšie návraty z ďalekých ciest. Temer zázračné. A ešte väčším zázrakom boli postrety s ľuďmi, ktorí ma posielali na tieto posledné cesty...

Sedel som temer so všetkými, ktorí rozhodovali, keď my sme odchádzali.

Vatikánske oddelenie

Na samom konci mojich väzení prišiel do Leopoldova muž, s ktorým som mal rozhovor na začiatku mosa rozplakala. Povolaný muž chcel uspokojiť i ju, i mňa. Mal presvedčivé dôvody.

- Pozrite sa,

boli ste hlavným velitel'om gardy, ste zodpovedný za všetko, čo sa robilo vo vašom rezorte, ostatne sami ste hlásali "ste osobne zodpovedný" a už z prvej zápisnice vidieť, že sa hlásite k tej zodpovednosti, teda najlepšie bude čisté víno v pohári. Ste muž, niečo ste dokázali a napokon, raz každý zomrie, nuž nie je lepšie skončiť život teraz, keď je človek v poriadku, bez všelijakých chorôb staroby, bez trápenia po nemocniciach alebo nekonečného umierania medzi svojimi, ktorým spôsobujete zbytočné muky?

Vysvetlil mi, že odsúdený budem tak či tak a keby sa stalo, že

mi nedajú trest smrti, naisto dostanem doživotný žalár. Ale túto humánnejšiu možnosť pripustil len ako hypotézu, ktorá mu mala poslúžiť za dôkaz, že lepšie bude, keď ma popravia.

- Ak nie do smrti, ale najmenej dvadsať rokov by ste hynuli vo väzení. Len uvážte, vaši by doma žili pod ťarchou vášho žalára. Mučilo by ich, či máte čo jesť, či ste zdravý, či to vydržíte, čo robia s vami.

Stále je tam sám, azda o hlade, trápi sa iste, či nie je chorý a tak. Žili by v stálej obave o vás. Navštevovali by vás a po každej návšteve bolo by im ešte ťažšie. Predstavte si len balíkov koľko by vám museli poslať za dvadsať-tridsať rokov! A tie slzy!

Tento posledný argument nie je do smiechu. V takých časoch, aké predvídal, balíky nie sú maličkosťou. No nepredvídal, že v stálom zlepšovaní väzenia sa stanú "nápravnými ústavmi", väzni prestanú byť väzňami a stanú sa odsúdenými, ktorí budú mať právo plniť normy... Keď ma pán povolaný uspokojoval, ešte platili staré predpisy buržoáznych reakčných režimov, ktoré zaťažovali rodiny, mohli, teda museli posielať balíky každý mesiac, a to nie dvojkilové, lež i trištyri a na Vianoce alebo Veľkú noc až šesť kilové...

- Ak vás odsúdia na smrť, viem, rodina, žena, deti – bude im ťažko. Ale ul'ahčí im, že umriete ako martýr. Ľudia sú ešte zatemnení. Podarilo sa vám národ dostať až ta, že vás budú pokladať za hrdinu, ktorý obetoval svoj život za národ, za samostatnosť. To pomôže i deťom i manželke. Ale pomaly sa utíšia, uspokoja, občas pôjdu na hrob a život pôjde ďalej.

Dokázal mi teda, že nič nebude také dobré, také humánne i pre mňa, i pre rodinu ako poprava. Neskoršie som sa presvedčil, že to myslel skutočne úprimne, a nie zle so mnou. A ani šibenicu som nemal dostať. Obžaloba navrhovala smrť, ale nie povrazom. Podľa nej zastreliť bolo čestnejšie než obesiť. Takéto výhľady som mal ja, naproti tomu nedalo sa predpokladať, že popravia preziden-

...Rašla bol jedným z mojich obžalobcov pred Národným súdom. Najprv ma osem mesiacov vypočúval zápisnične, potom sme sa sekali dobré tri mesiace pred Daxnerovým senátom Národného súdu.

Teraz tu sedíme v tmavej miestnosti, ktorej dali honosný názov "kultúrna"...

Naše oddelenie sa volá od päťdesiatych rokov "Vatikán"... Tu umieral biskup svätého života Gojdič, hlava Svätovítskej kapituly Čihák, prešlo tadiaľto na stá kňazov, opátov, prelátov, teologických profesorov, tajných i netajných biskupov a provinciálov všetkých rádov a kongregácií. Preto - "Vatikán". Neskoršie sem dávali politických väzňov z ostatných oddelení, ktorí už neboli schopní ťažšej práce.

Vatikánske oddelenie sa stalo slávne v čase, keď sme my, laickí väzni, sedeli v izolácii v novej samoväzbe alebo driapali perie v samostatne strážených miestnostiach. Vtedv už medzi nami boli vysokí činitelia súčasného režimu, ktorí začali robiť "Katolícku akciu"...

...Vidím, že Rašla má úprimnú radosť, že mi môže aspoň naznačiť, že roky môjho väzenia sa končia. Uznáva, že boli pridlhé, ale vraj, my sme na vine, my sme začali, vlastne Nemci a tí boli naši spojenci...

Rašla má i mal svojrázny humor. Aj počas procesu, keď bola reč o šibeniciach, pomáhali sme si humorom. Pravda, je v tom rozdiel. Iný je humor prokurátora, ktorý "posiela", a iný obvineného, ktorý "ide". Môj humor bol naozaj šibeničný, Rašlov zase civilný.

Iróniou je, že po dlhých mesiacoch, keď stojíte denne proti sebe, sa nakoniec zblížite aj s najväčším zo svojich nepriateľov. Toto však platilo na Slovensku, v Ruzyni by takéto zblíženie nebolo možné. Tu máme svojráznu náturu. Môžeme si byť politickými odporcami ako-

koľvek nekompromisnými, nikdy neprestávame byť v prvom rade ľuďmi.

Rašla bol za Slovenskej republiky justičným dôstojníkom našej armády a pracoval v ilegálnom hnutí ako komunista. Bol niekoľkokrát zatknutý aj odsúdený, vedeli sme teda o ňom. Robil veci, za ktoré dôstojník vo vojne dostane trest smrti. Pravda, nikto z nás nechcel ani pre Rašlu, ani pre nikoho iného smrť, ale dostal šesť mesiacov väzenia, ktoré si odsedel, ako mi sám hovoril "vo fešáckom krimináli". Chodil z neho do kaviarne... alebo domov a či pod viechu, ako mu bola vôľa. Naši ľudia, ba aj nemecký veľvyslanec alebo dôstojníci vojenskej misie mi neraz vyčítali, že trpíme takúto "frašku". Šéf bezpečnosti a naši dôstojníci prichádzali roztrpčení: Načo takéto komédie, načo vyhadzovať peniaze na štátnu bezpečnosť, na vojenské súdnictvo? O veci hovorili na nemeckej misii i na nemeckom vyslanectve. Chcel som dať Rašlu do Ilavy, ale nemohol som urobiť poriadok. Bolo by nevyhnutné odstrániť z armády zo tridsať ľudí, ktorí už v čase Rašlovho prípadu boli dokázateľne v protištátnych službách, väčšinou čechoslováckych, no najvyšší veliteľ držal ochrannú ruku nad nimi a robil tak v presvedčení, že chráni poriadok v štáte. Ale čo sa dalo robiť?

Rašla najlepšie vedel a vie, akých sme mali dôstojníkov, aj to, čia to bola vina alebo zásluha, že sme ich mali takých.

Rašlu som si zapamätal. I on si pamätal na moje kroky proti nemu, no nemôžem povedať, že sa chcel pomstiť. Vedel, že by nebol zostal na slobode, keby to bolo záviselo odo mňa, jednako správal sa korektne. Rašla tušil, čo ma čaká, a ja som vedel, že nezostanem nažive, a taká vec zbližuje, ohoblúva hrany.

Väčšina dôstojníkov Slovákov, ktorých sme prevzali z československej armády, mala čechoslovakistickú výchovu i v národnom, teda v protislovenskom smere. Nejeden z nich mal ťažkosti rečové. Boli dlhé roky v Čechách, ženy mali Češky, a to skvelé Češky, nacionalistky, až šovinistky. V rodine hovorili po česky, ešte i po návrate na Slovensko ich domácnosti neboli slovenské. Títo starší dôstojníci sa po vyhlásení samostatnosti Slovenska stali vyššími a najvyššími velitel'mi, mali vplyv na mladých dôstojníkov. Prichádzalo tu k neuveriteľným paradoxom v otázke vernosti k svojmu štátu, k vlasti. Ale načo o tom hovoriť. Sú to všetko veci známe a boli nám

Vyčítalo sa niektorým z nás, že sme boli radikálni, ale popravde, našou najväčšou chybou bolo to, že sme neboli dostatočne radikálni. Mali sme mnoho znamenitých dôstojníkov, ale práve najschopnejší z nich boli odstrkovaní, denuncovaní, pre rozličné bezvýznamné ľudské slabosti postavení do svetla neverných manželov, opilcov atď. Strojcovia týchto udavačských kúskov vyrábali materiály podľa londýnskych rozkazov a pracovali úspešne. Nahrávala im naša nedôslednosť alebo "dobré srdce" našich najvyšších, ktorí si nevedeli predstaviť, čoho všetkého sú

schopné spravodajské fabriky. Niektoré historky sú nad všetky špionážky alebo detektívky. Českí dôstojníci sa naoko stali Nemcami a majstrovsky dokázali vyvolávať nálady proti Tisovi, ale hlavne proti Tukovi, proti štátu, jeho vláde, a tak slúžili Benešovi omnoho úspešnejšie, než sa to darilo otvoreným českým dôstojníkom alebo českým ženám slovenských dôstoiníkov.

Generála Jurecha, nášho najschopnejšieho dôstojníka, intrigy

zahnali do tábora, ktorý spočiatku priam nenávidel. Bol u mňa, slzy mal v očiach, keď sa dozvedel, ako ho u prezidenta pošpinili a čo si všetko o ňom povymýšľali, až dosiahli, že päsťou hrozil prezidentovmu obrazu, zúril proti prezidentovi, ktorého mal spočiatku zo všetkých najradšej. Bolo tragédiou, že som nemal sily, že nebolo cesty dostať ho zo slepej uličky. Mal som obavy, že spácha samovraždu aj ju spáchal spôsobom najhorším. Kedysi rodobranec, jeden z prvých a jeden z mála, čo sme mali v armáde v rokoch 1924 -1925, skončil na strane svojich najväčších politických nepriatel'ov. Jeho tragédiu by malo napísať pero Dostojevského.

Vedeli sme aj o najtajnejších schôdzkach

S Rašlom som, ako s žalobcom, pravda, nikdy o týchto veciach nehovoril, ani sa nemohol dozvedieť o podstatnej príčine našich tragédií. Zostával - a s ním všetci jeho rodzaja politici i vojaci na druhej strane frontu – iba pri povrchu.

Rašla sa nazdával, že dobre vidí, ale jeho zorný uhol mu v tom prekážal. Správne dedukoval, iba premisy nemal v poriadku. Písal o rozpadávaní štátneho aparátu, o potkaňom úteku z topiacej sa lode, o tom, že sa bezpečnostný, žandársky, vojenský sektor postavil vo svojej väčšine proti vláde alebo zostal bokom, keď sa blížil koniec vojny. Avšak súčasne napísali celé romány o svojom hrdinskom boji proti tomuto takmer neexistujúcemu bezpečnostnému aparátu, o tom, ako im odhalil prvý, druhý, tretí, štvrtý ilegálny Ústredný výbor Komunistickej strany a pozatváral všetky skupiny podzemného hnutia - pokiaľ ich pozatvárať chcel.

Nechcem a ani netreba dokazovať, že hlavnú zásluhu na tejto skutočnosti nemal bezpečnostný alebo spravodajský aparát štátu. Naše slovenské pomery boli už také, že sme vedeli všetko aj o najtajnejších schôdzkach tzv. ilegálnych organizácií, ešte i o rodinných veciach, o manželských alebo mileneckých nepríjemnostiach, o kamarátskych vzťahoch, drobných intrigách, o lumpačkách, z ktorých sa stali dôležité zasadania alebo o zasadaniach, ktoré sa skončili lumpačkou, aby sa dostali do histórie. Niekedy sme ich sami museli upozorniť, aby pamätali na zadné kolesá. Kanonika Šrobára som poslal do Trenčianskych Teplíc poučiť brata, čo mu hrozí a nielen jemu, čo má robiť, aby sme ho nemuseli zatvoriť. A tu išlo o Vavra Šrobára, ktorý zastupoval Edvarda Beneša a jeho londýnsku vládu. Mal ich dôveru, plnú moc a bol autoritou, ktorá na Donovaloch a v prvých dňoch i v Banskej Bystrici rozhodovala a rozhodla o

Alexander Mach (uprostred) v spoločnosti Ladislava Hanusa (vpravo), Vila Kovára (v pozadí) a Karola Kubíka (vľavo). Hybe október 1978

udalostiach z konca augusta 1944. Šrobárom začatá akcia už dva dni bežala, keď sa ešte páni, čo ju neskoršie prevzali, "motali" a nevedeli sa "vymotať" z Bratislavy. (To nie sú moje výrazy, to Husák, Lettrich a ostatní "sa nevedeli vymotať z Bratislavy"...) A tohoto hlavného činiteľa, Benešovho zmocnenca, ktorý dával rozkazy Golianovi, sme mali v rukách.

Vedeli sme o schôdzkach predsedu Snemu Slovenskej republiky, predsedu Najvyššieho súdu, predsedu Najvyššieho úradu pre zásobovanie, guvernéra Národnej banky v byte Šrobárovom. Vedeli sme, prosto nemohli sme nevedieť o všetkých zasadaniach vedenia ilegálneho ÚV KSS.

Vedeli sme o plukovníkovi Talskom. Státna bezpečnosť, jej šét Beňuška, šéf detektívov Sucký mali presné správy o pomeroch vo vojsku. Vedel o nich aj prezident, ešte i biskup Škrábik poslal z Banskej Bystrice list, ktorý mu dali plukovníci Kanák a Zverin. Z Londýna posielané správy boli zachytené buď našimi alebo nemeckými orgánmi.

Pamätám si dobre na niektoré rozhovorv s Ursínvm, so Zaťkom alebo zasa na inej línii s Augustínom Pozdechom, napokon i so samotným Lacom Novomeským alebo i so ženami, ktoré mali neraz lepšie informácie a naimä presneišie zameranie do cieľa než ich manželia, vedúci alebo velitelia budúcich revolúcií, pučov a povstaní. Z týchto rozhovorov nebolo fúra iných, vtedy omnoho dôleži-

veľkým kumštom dedukovať, čo

sa chystá, kedy a kde sa "to" má

mal som na druhý deň ráno o 9. ho-

dine, o 10. hodine ho mal predseda

vlády a o 11. hodine prezident re-

publiky, ale ani jeden z nás nepri-

kladal mu takú váhu, akú by zaslú-

žil – po rokoch. A práve o to ide.

Vidieť veci v ich pôvodnom čase,

prostredí, kolorite a význame, vi-

dieť ich očami dňa, v ktorom sa

odohrali, ale v ktorom sa odohrala

Zápis o tajnom "založení" SNR

tejších udalostí. Stačí položiť otázku: Bol by zločin "zradcov povstania" väčší, keby boli dali súhlas na príchod nemeckého vojska o týždeň alebo o mesiac prv, než ho v skutočnosti dali? Bolo by možné nejaké povstanie bez armády? Bolo problémom izolovať, zaistiť niekoľko dôstojníkov, o ktorých sa vedelo, aké majú styky, akého sú zamerania, pod akými pantofľami konajú, kto financuje ich akcie alebo ich pijatiky, slovom, kto ich "drží v hrsti" a nahradiť spoľahlivými, ktorí si nechcú zakryť doterajšie vyznamenania metálmi budúceho pána?

Vojnu sme vyhrať nemohli. O budúcnosti, aj našej krajiny, rozhodovali vel'moci, tak ako to bolo už neraz. Ale bola by sa vojna skončila inak bez augustových udalostí a masových hrobov, ktoré boli ich následkom?...

Pravda, i my môžeme dostať otázku: Prečo ste to teda neprekazili, keď ste o tom vedeli?

Nuž práve preto, že sme vedeli. V abecede bezpečnostnej mašinérie platí, aby nikdy nezakročila predčasne a nedala novej garnitúre príležitosť pripraviť novú akciu. Nechcem tu rozoberať, čo by sme boli robili, keby... Ale je isté, že povstanie by sa nezačalo, ak ho nezačne predčasne, a to nepovolaný Vavro Šrobár, ak nevyvraždia nemeckú misiu v martinských kasárňach z rozkazu nie slovenských vodcov ilegálneho hnutia, lež proti ich zámerom.

Hovorilo sa mnoho o tajnej zbrani Hitlerovej. Našou tajnou zbraňou bolo presvedčenie, že vedúci ilegálneho hnutia všetkých smerov na Slovensku majú zdravý rozum, vedia, čo je v záujme Slovenska, aj v ich vlastnom a že sa budú držať zdravého rozumu. Táto naša zbraň zlyhala. Nie z našej viny, ani našich protivníkov, ale toho tretieho, ktorý sedel v Kyjeve.3

Varšavské povstanie Nemci utopili v krvi, vyvraždili výkvet Poľska a odstránili väčšiu časť

> možných "konkurentov" (hrozné slovo, ale v takejto súvislosti niet lepšieho)4... Ale kto dal Nemcom čas a možnosť... a titul na masové vraždenie dokonca i tam, kde to už pre nich nemalo zmysel a kde vo vlastnom záujme chceli sa tomu vyhnúť aj tí najbesnejší hazardéri z Hitlerovho okolia? Zločin nacistického velenia nemohol byť už ani väčší ani menší aj bez Varšavy, či Banskej Bystrice. Nemuseli byť ani masové hroby a miliardové škody...

> Generál Rašla mi začal dokazovať, že som nemusel tak dlho sedieť, uznával, že dvadsaťtri rokov je veľa. Mal som pocit, že ho to úprimne trápi a z niektorých náznakov som vybadal, že moje väzenie začína trápiť i Novomeského a všetkých mojich srdeč-

ných nepriateľov. (Azda

okrem jediného, Husáka,

hoci s ním som sedel najdlhšie. Osobne sme sa znášali dosť dobre, iba politicky sme si boli navzájom neznesiteľní.)

Rašla sa usiloval dokázať, že nemuselo prísť k popravám a k týmto dlhým rokom väzenia, ale vraj my sme na vine, my sme "začali", nemali sme ísť s Nemcami atď. - stará pieseň! Kto prvý obsadil Slovensko? Aký to bol vojenský puč, ktorý dal Nemcom právo zasiahnuť v marci 1939? A potom i v roku 1944? A bola u nás čo len jedna poprava?

 Kým sme moc mali na Slovensku v rukách my, kým sem neprišli poriadky robiť iní, nebolo popráv a nemuselo prísť ani k masovým hrobom.

Rašla však dobre poznal moje argumenty. Iba som načal a už sa poberal k svojim právnikom a právničkám.5

POZNÁMKY:

1 Vojtech Tuka –kk (Karol Kubík) 2 Je to generál Anton Rašla - kk 3 V Kyjeve sídlil Hlavný štáb partizánskeho hnutia, ktorý velil aj sovietskym partizánom vysadeným na Slovensko. Podliehal mu aj partizánsky veliteľ P. A. Veličko, ktorý s najväčšou pravdepodobnosťou vydal príkaz na likvidáciu nemeckej vojenskej misie 28. augusta 1944. – rr (Radoslav Repa) 4 Varšavské povstanie vypuklo dňa 1. augusta 1944 a trvalo do začiatku októbra. Napriek tomu, že Červená armáda prenikla začiatkom augusta až na predmestie Varšavv. Nemci ho brutálne potlačili, pričom bolo zabitých vyše 200 000 Poliakov. Vedúcou silou Varšavského povstania bola Armija Krajowa, ktorá bola pre poľských komunistov a Sovietov neakceptovateľná. - rr 5 Rašla bol v Leopoldove na exkurzii s poslucháčmi. - kk

tomto roku si pripomíname nie jedno, ale tri významné výročia v živote tohto obdivuhodného kňaza-františkána, pedagóga, vedeckého pracovníka, trpiteľa za vieru a národ: sto rokov od jeho narodenia, 75 rokov od jeho kňazskej vysviacky a 60 rokov od jeho zatknutia, po ktorom nasledovalo skoro deväťročné väzenie

Vševlad Jozef Gajdoš je ozdobou a chválou nielen svojej rodnej obce a Požitavia, ale celého Slovenska a celosvetovej františkánskej rehole. Jeho život bol poznačený krutou tragédiou 20. storočia. No napriek ťažkým a tvrdým podmienkam zanechal po sebe dielo, ktorým obohatil pokladnicu slovenskej vedy príspevkami trvalej hodnoty na poli knihovedy, dejín, literárnej histórie, jazykovedy, filozofie, hudobnej histórie a biografie takých osobností ako bol Anton Bernolák a Franz Liszt.

Narodil sa vo Veľkej Máni 15. mája 1907 a pri krste dostal meno Jozef. Po skončení základného vzdelania na ľudovej škole vo Veľkej Máni, odišiel do Trnavy za knihárskeho učňa. Tam po roku nasledoval stopy svojho staršieho brata a nadaného hudobníka Jána (Fr. Gilbert) a vstúpil do františkánskej rehole Stredoškolské štúdium začal v Skalici pokračoval v Trnave a zakončil ho maturitou opäť v Skalici v júni 1929. Po maturite študoval teológiu v Prahe (1929-1933) a zároveň študoval aj knihovedu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1929-1931). Popri tom získal aj kvalifikáciu učiteľa medzinárodného jazyka esperanto v r. 1933. Za kňaza bol vysvätený biskupom Jantauschom v Trnave 24. sept. 1932 a primície slávil v svojom rodisku 2. októbra 1932.

V rokoch 1933-1938 študoaval dejepis a filozofiu na Univerzite Komenského v Bratislave. Medzitým bol na študijnom pobyte v Mníchove, jeden semester študoval na Pazmáňovej univerzite v Budapešti a vykonal študijnú cestu po Taliansku. V marci 1939 bol promovaný na doktora filozofie na UK Bratislave. Vtedy už mal za sebou plodnú literárnu a vedeckú činnosť. V rokoch 1940-1947 bol lektorom knihovedy na Slovenskej univerzite v Bratislave.

Po promócii začal svoju pedagogickú činnosť na františkánskom gymnáziu v Malackách (1939-1946), odkiaľ bol v r. 1946 preložený na gymnázium v Nových Zámkoch. Tu bol v noci 14/15. sept. 1947 bol spolu s 29 komplicmi väčšinou študentmi – zatknutý za protištátnu činnosť. Bol falošne obvinený, že viedol skupinu študentov, ktorí tlačili a rozširovali letáky protestujúce proti nespravodlivému odsúdeniu a poprave prez. Dr. J. Tisu. Komunistický súd ho odsúdil na 9 rokov väzenia a päť rokov straty občianských práv. Vo väzení prežil osem a pol roka a za ten čas poznal tieto väznice: Bratislava, Leopoldov, Ilava, opäť Bratislava, Mladá Boleslav a Valdice. Vyšetrovatelia ho surovou bitkou a inými krutými prostriedkami nútili, aby sa priznal k tomu, čo nevykonal. Následky tohto neľudského zaobchádzania niesol so sebou celý svoj život.

Zo žalára ho prepustili 15. marca 1956. Vrátil sa do rodnej obce, kde žil u svojej matky Veroniky. Bol však bez práce. Do pastorácie nesmel ísť, do školstva ho nechceli prijať a pre vážny zdravotný stav nemohol dostať nijakú manuálnu prácu. Konečne v auguste 1956 sa ho ujala Matica slovenská, ktorá ho zamestnala ako dokumentátora pri usporadovaní starých historických knižníc. V tejto úlohe preskúmal a zdokumentoval Áponyiovskú knižnicu v Oponiciach, Zayovskú knižnicu v Uhrovci, knižnicu v Komárne a v Topoľčiankach. Na nátlak zhora ho v októbri 1958 Matica musela zo svojich služieb prepustiť.

Opäť bol bez zamestnania a okrem toho sa jeho zdravotný stav zhoršil, takže v marci 1959 bol nútený ísť do invalidity s mesačným dôchodkom 400 korún.

Ale V. J. Gajdoš nemohol ostať v nečinnosti. Nakoľko mu to zdravie dovoľovalo, vo vlastnom záujme a z vlastnej iniciatívy skúmal a katalogizoval farské knižnice v obciach: Veľká Máňa, Berno-

Vševlad Jozef Gajdoš, OFM

(1907-1976)

Obecná knižnica v Mani bola premenovaná na Knižnicu Vševlada Gajdoša

lákovo, Holíč, Radošovce, Hontianske Trsťany, Kmeťovo, Jasová, Sv. Michal nad Žitavou, Nové Zámky, Prenčov, Vieska nad Žitavou, Oponice a Tvrdošovce.

Dňa 15. augusta 1967 mu zomrela matka a o. Gajdoš potom býval so svojou sestrou až do konca svojho života.

V r. 1960 sa obrátil na svojho františkánskeho priateľa Teodorika Zúbka, ktorý žil v USA a prosil ho o pomoc. O. Zúbek mu potom posielal tuzexové bony, za ktoré o. Gaidoš slúžil súkromné sv. omše na úmysel a duchovné blaho amerických darcov. Tieto styky trvali až do jeho smrti (11. mája 1976) a z ich vzájomnej korešpondencie vieme veľa o živote a činnosti o. Gajdoša. O. Zúbek ho nielen finančne podporoval, ale mu publikoval v zahraničných časopisoch a ročenkách mnohé príspevky, ktoré doma publikovať nemohol. V zahraničí vyšli jeho viaceré odborné štúdie i jeho Autobiografia (1978), ako aj veľmi dôležitý lexikón Františkáni v slovenskej literatúre (Middletown,

V. J. Gajdoš tvoril v prostredí, ktoré bolo k nemu macošské. Pracoval ozaj z lásky k veci, aj keď svoje príspevky nemal kde uverejňovať alebo uverejňovať len pod rozličnými pseudonymami. Ostalo po ňom vyše 300 vedeckých prác vo forme kníh, štúdií alebo kratších príspevkov. Jeho činnosť bola mnohovrstevná a pokrývala niekoľko vedeckých disciplín. Len v krátkosti chcem poukázať na tie najhlavnejšie.

Pa, 1979).

I. V oblasti histórie si všímal predovšetkým témy z dejín františkánskej rehole na Slovensku. Napísal históriu františkánskych kláštorov v Skalici a Malackách. V iných príspevkoch skúma dejiny františkánskeho kláštora v Trnave, píše o účasti trnavských františkánov v bernolákovskom hnutí, skúma minulosť františkánskej rehole v Rači, Nových Zámkoch, Fiľakove, na Žitnom ostrove (Báč), Sv. Kataríne. Jeho prehľad dejín františkánskej rehole na Slovensku obsahuje mená asi 130 slovenských františkánov a zachycuje ich život a dielo. Sú medzi nimi kazatelia, literáti, pedagogovia, hudobníci, umelci, misionári a iné vynikajúce osobnosti.

II. Na poli literárnej histórie treba spomenúť jeho bádateľskú činnosť, ktorú začal ako spolupracovník konfrátra Celestína Lepáčka a neskôr v nej pokračoval samostatne. Vydal rukopisné kázne františkánskych kazateľov zo 17. – 19. storočia. Napísal monografiu o františkánskom spisovateľovi Jánovi Abrahamffym (1662-1720) a objavil ďalších slovenských barokových spisovateľovkazateľov, ako bol Dominik Mokoš, Bartolomej Marada, Teodul Zelenič, Anián Dobšovič a ďalší. Nové objavy publikoval aj o Pavlínovi Bajanovi, Vojtechovi Gazdovi, Antonovi Benčičovi.

III. V knihovednom výskume venoval predovšetkým pozornosť súpisu prvotlačí (inkunábulí) a slovacík. Do svojho uväznenia v r. 1947 zaregistroval vyše 400 takýchto knižných objavov v knižniciach františkánskyh kláštorov v Skalici, Hlohovci, Trnave, Žiline, Pruskom, Malackách, Šebeši (Šebastová), Sv. Antone, Kremnici. Ďalšie prvotlače objavil vo farských knižniciach. Vo františkánskej knižnici v Pešti objavil knižnú pozostalosť hudobného skladateľa Franza Liszta. Aponyiovskú knižnicu spracoval v obsiahlom 800-stránkovom diele, ktorý v skrátenej forme vydala MS v r. 1971 pod titulom Oponická knižnica. V r. 1970 sa v bývalom šebešskom františkánskom kláštore našli knihy kartuziánskych mníchov, ktorí pôsobili na Slo-

vensku do polovice 16. storočia. Vševlad Gajdoš ich preštudoval a vyhotovil ich zoznam. Bolo medzi nimi 28 inkunábulí a 21 kníh zo začiatku 16. storočia. V knihách je veľa cenných rukopisných poznámok.

IV. Tieto a ďalšie rukopisné poznámky vpísané do starých kníh predstavujú jazykovedné pole Gajdošovho vedeckého výskumu. Gajdoš je objaviteľom najstaršieho súvislého slovenského textu z r. 1380. Je to mariánska pieseň Maria matko, rač prositi za to..., ktorá sa nachádza v stredovekom kódexe bratislavského franiškánskeho kláštora Manipulus florum. Skrátený a neopravený príspevok o tom to objave vyšiel už v r. 1947 v Literárno-historickom zborníku, ale bez uvedenia autorovho mena. V.

Gajdoš ho publikoval znova pod svojím menom v Duchovnom Pastieri v r. 1960. Podobne preskúmal slovenské glosy v latinskom misále zo 16. storočia, v rituáli arcibiskupa Mikuláša Oláha z r. 1560 a iné. Tieto slovenské glosy sú veľmi dôležité pre jazykovedu ako svedectvá vývoja slovenského jazyka.

V. Na poli filozofie V. Gajdoš sa zaoberal hlavne prejavmi františkánskej filozofie a duchovnosti, ako ju predstavovali sv. Bonaventúra, bl. Ján Duns Scotus, W. Ockham. Odraz tejto filozofie na františkánskych účilištiach spracoval v diele *Františkánska filozofia na Slovensku* (cyklostylované vydanie, Bratislava 1937).

VI. Františkáni majú významný zástoj v dejinách slovenskej hudobnej tvorby. Sú medzi nimi mená takých známych skladateľov, ako bol Edmund Neňovič, Pavlín Bajan, Edmund Pascha, Pantaleon Roškovský... Adam Marmankovič, Jozef Rehák, Juraj Zrunek. Priekopnícku prácu na tomto poli vykonal

C. Lepáček a po ňom V. Gajdoš. Dokončil práce na vydaní Bajanovych zborníkov a napísal dielo o živote a tvorbe P. Roškovského. Roškovského *Vesperae Bacchanales* a Paschova *Vianočná omša* boli nahrané na gramafonové platne v sedemdesiatych rokoch podľa skladieb, ktoré príslušným pracovníkom dodal V. Gajdoš.

VII. V r. 1961 upozornil p. dekan Karol Markovič V. Gajdoša, že na povale farského kostola v Nových Zámkoch sa nachádza akási pozostalosť, z ktorej v košoch znášajú papier na podkurovanie. Zistilo sa, že to bola knižnica a archív Antona Bernoláka! V lete 1961 Gajdoš usilovne pracoval na záchrane zvyškov tohto drahocenného materiálu. Našlo sa tam 172 zväzkov kníh a dva ruko-

pisy. Jeden bol od A. Bernoláka (Nova bibliotheca theologica selecta) a druhý od bernolákovca Matúša Pankla Perceptiones. Tento rukopis Gajdoš preložil do slovenčiny (Náuka o poľnohospodárstve, Bratislava-Nitra 1964). Sú to prednášky pre bohoslovcov, aby v pastorácii poučovali ľud o správnom gazdovaní. Len tak na okraj: v októbri 1972 sa konala v Nových Zámkoch konferencia o Antonovi Bernolákovi. S príspevkami mali vystúpiť aj p. dekan Markovič a V. Gajdoš. Ale pred začiatkom konferencii prišlo nariadenie, že "tí farári tam nemajú čo hľadať".

VIII. A napokon sa patrí spomenúť Gajdošov záujem a skladateľa F. Liszta. Lisztov otec Adam bol kedysi františkánskym novicom v Malackách (1795-6) a klerikom v Trnave (1797), ale pred vysviackou z rehole odišiel. S rehoľou však udržiaval srdečné vzťahy nielen on, ale aj jeho syn Franz. Natoľko, že sa tvrdilo, že Franz bol františkánskym terciárom. Na základe pôvodných pramenných výskumov V. Gajdoš zistil, že Franz Liszt bol iba františkánsky konfráter, teda čestný člen rehole bez rehoľných povinností. O tomto napísal aj krátku brožúrku František Liszt a františkáni, ktorá vyšla v Maďarsku (Budapešť 1936). Tému prepracoval knižne v r. 1971, ale na Slovensku nebol o jej vydanie záujem. Vydalo ju v nemeckom preklade europské Lisztovo stredisko (European Liszt Centre) v Eisenstadte (Rakúsko). Poznámka: v posledných rokoch sa objavila kniha slovenského autora, ktorý tvrdí, že F. Liszt bol Slovák. Gajdoš však našiel autentické doklady, že Lisztov otec Adam bol nemeckého pôvodu). O Lisztovi napísal V. Gajdoš asi 20 príspevkov v slovenčine, maďarčine a nemčine. Za jeho činnosť na tomto poli bol vyvolený za čestného člena Európskeho Lisztovho strediska.

Toto je krátky pohľad na život a tvorbu vzácneho človeka, ktorého storočnicu si pripomíname. Matica Slovenská s vďačnosťou a úctou sa skláňa pred zásluhami tohto svojho oddaného pracovníka a vyvinie všetko úsilie, aby sa s jeho hrdinstvom, rodoláskou a obetavosťou oboznámilo celé Slovensko. Česť jeho pamiatke!

František Vnuk

Hon na bosorky, či pohon bosoriek?

O cirkvi, ŠtB a médiách

Téma spolupracovníkov štátnej bezpečnosti sa po revolúcii vyskytla vo všetkých postkomunistických štátoch. Aj u nás na Slovensku sa z času na čas urobila okolo niektorého známeho mena senzácia, no potom spľasla medzi inými senzáciami a "overenými" správami. V posledných týždňoch sa však tejto problematike pripisuje mimoriadny význam a navyše sa to deje veľmi účelovo a cieľavedome. Mimoriadny preto, lebo vo všetkých hlavných médiách sa táto téma vyskytuje ako najdôležitejšia (ako keby iná dôležitejšia nebola) a cieľavedome preto, lebo je už mierená nielen na 1-2 osoby, ale na celú cirkev. Ako keby celá cirkev s ŠtB spolupracovala. Ako keby sa zabúdalo na to, že to bola práve cirkev, ktorá si od ŠtB najviac vytrpela.

Tajná služba, či už nazývaná ŠtB, CIA, Mosad, Stazi, KGB alebo akokol'vek inak, existovala v minulosti, pracuje teraz (kompetentní vedia, ktoré služby konkrétne v súčasnosti operujú na Slovensku) a bude existovať aj v budúcnosti. Je normálne, že každý štát ju má k dispozícii na obhajovanie vnútorných i vonkajších záujmov. Tieto záujmy môžu byť rôzne a časom sa menia. Tak ako boli v minulosti v popredí predovšetkým ideologické otázky, dnes je to o ekonomike. Ale nje všetci agenti sa venovali sporným a odsúdeniahodným záležitostiam a preto ich netreba všetkých meniť. Aj keď si niektorí želajú, aby agenti "naformatovaní" v Rusku boli dnes "naformatovaní" v Amerike (alebo niekde inde?)

Vráťme sa však k našim spolupracovníkom ŠtB. Boli to ľudia, ktorí sa do zväz-

kov dostali rôznymi spôsobmi. Niektorí vedome, iní zasa nie. Jedni tak, že za to chceli výhody - urobiť postup, kariéru, druhých "nachytali na hruškách", iných zlomili, vydierali, vyhrážali sa im, ďalší sa dali chytiť do pasce... Motívy, ako sa do zväzkov dostali, sú rôzne a dnes ich je už ťažko dokazovať. Navyše po toľkých rokoch po revolúcii zmizli nielen niektoré časti zväzkov, ale dokonca aj zväzky celé. Sám poznám mená niektorých ľudí, ktorých zväzky sa jednoducho "stratili." Je potrebné poznať históriu a dozvedieť sa o nej pravdu, aj keby mala byť tvrdá. Ale byť niekoľko rokov benevolentný a potom nasadiť tú najostrejšiu kritiku, spochybňuje samotnú pravdu i objektivitu. Mňa samého udivuje, aký "hon na bosorky" sa začal zo strany médií na konkrétne osoby v katolíckej cirkvi. A kde "buvinkali" médiá celých swdemnásť a pol roka? To, čo občas prezentovali, bol len slabý odraz z toho, čo prezentujú dnes.

Nemalo by sa to nazvať "hon na bosorky", ale skôr "bosorácky pohon"...Nikto si toľko nevytrpel za komunizmu ako cirkev a my ešte aj dnes ideme niektorých jej predstaviteľov, ktorí boli vystavení najväčšiemu tlaku, prenasledovať?

Ako odporcu komunizmu ma zaráža a uráža, že aj verejnoprávne médiá sa zapojili do tejto špinavej hry. Kde je ich objektívnosť? Veď v zoznamoch, ktoré sa tak démonizujú, nenájdete ani jedného funkcionára ŠtB, pričom mám na mysli ideologických pracovníkov tajnej služby. Rovnako tam nenájdete meno ani jedného sudcu, ktorí boli zo zákona povinní informovať a udávať. Démonmi sú teda v skutoč-

nosti tí, ktorí udávali a škodili vedome. A čo je najdôležitejšie, ŠtB bola len výkonnou službou komunistickej strany. Kde sú iei riadiaci pracovníci a tí, ktorí dávali príkazy na odstránenie "triedneho nepriateľa", ktorým bola hlavne cirkev a jej najaktívnejší predstavitelia? Z mnohých sú dnes "ťažkí" podnikatelia, "presedlali" do inej strany, alebo sa dokonca prezentujú ako politológovia a ako "znalci" na demokraciu. Poniektorí z nich sa zo Slavína usmievajú, či vysmievajú národu, ako napr. súdruh Bil'ak. Tí, ktorí to všetko riadili a predkladali politické stratégie na ničenie odporcov, "akosi" upadli do zabudnutia. Kedy budú biľakovci a spol. postavení pred súd? In memoriam?

Novinári, zobuďte sa! Strieľajte správnym smerom! Odháňate muchy a zdochlinu nevidíte, necítite, resp. jej slúžite nepriamo d'alei svojou kampaňou. Nedá mi, ale v tejto súvislosti mi prichádza na um situácia spred troch rokov v cirkvi v USA. Bohužiaľ, i keď niektoré prípady ohľadom pedofilie boli pravdivé, mediálna kampaň dodala odvahu aj takým, ktorí chceli na odškodnom jednoducho zarobiť. Dovtedy silná pozícia cirkvi s dobrým kreditom bola oslabená a meno pošpinené. Nech už to každý vníma ako chce, ale ešte sa dá povedať, že baštou katolicizmu v Európe je Slovensko a Poľsko. Žeby to bolo niekomu "tŕňom v oku"? Odpoveď nie je až tak tažko nájsť, stačí porozmýšlať. Komu slúži dnešná proticirkevná kampaň? A kto si ju objednal?

> Imrich Tóth farár SKM v Paríži

akýto symbolický názov dostala publikácia, resp. súborné vydanie básnických zbierok kňaza a básnika v jednej osobe Jána Harantu, ktorú zostavil významný literárny vedec, nositeľ Veľkého kríža rytierskeho rádu sv. Gregora Veľkého (udelený v blahej pamäti zosnulým pápežom Jánom Pavlom II.) a pedagóg Július Pašteka. V danej publikácii opäť dokázal náležite uplatniť svoje dlhoročné odborné literárne poznatky, ale i pedagogický cit, o čom sme sa mohli presvedčiť i v jeho predchádzajúcich publikáciách, najmä v literárno-historickej monografii Tvár a tvorba slovenskej katolíckei moderny (2002).

Vydavateľstvo Michala Vaška teda predkladá záujemcom o duchovnú slovenskú poéziu mimoriadne významné súborné dielo Jána Harantu, ktorý patril do skupiny autorov slovenskej katolíckej moderny.

Július Pašteka v úvodnej štúdii predložil a, oproti spomínanej predchádzajúcej publikácii Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny, značne doplnil informácie o literárnej tvorbe Jána Harantu. Je to samozrejme pochopiteľné. Pretože kým doteraz Harantovi vyšli knižne len štyri zbierky (Mystérium baladické, Zem požehnaná, Klienti, V najkrajšej domovine), v súčasnosti sa popri nich v danom súbornom diele objavuje v knižnej podobe aj osem dodnes neznámych rukopisných zbierok (Pútnik po zrúcaninách, Pieseň lásky, Kvapka rosy, Zem pod krížom, Víno slabých, Prežiarené trvanie, Z druhého brehu, Zlo kvetov). Dodnes čakali v Archíve literatúry a umenia v Martine na to, aby prostredníctvom nich mohol prerušený spev Jána Harantu znovu

Básnické "písačky", ako svoje básne Haranta často nazýval, sú obsiahnuté v zbierkach, nasledujúc v danom súbornom diele za sebou v chronologickom poradí. Táto stratégia zostavovateľa má za cieľ dosiahnuť u prijímateľa nielen orientačnú prehľadnosť, ale má vyvolať záujem - u literárnych historikov, pedagógov,

Ján Haranta – Spolu v zemi požehnanej

ale i bežných čitateľov - o sledovanie básnikovho umeleckého vývinu a vzostupu v rozličných, viac či menej zložitých historických situáciách. O daných skutočnostiach pojednáva aj avizovaná úvodná štúdia.

Spomínané štyri básnické zbierky Jána Harantu, ktoré vyšli knižne ešte v medzivojnovom období, zapísali natrvalo jeho meno medzi autorov, ktorých básnická inšpirácia pramenila v Bohu, čerpajúc námety z toho, čo vzišlo z rúk Stvoriteľa – duchovná i fyzická krása človeka, prírody, domova, národa či sveta v najširšom zmysle. I Július Pašteka napokon uvádza tvrdenie, že "spiritualita bola podstatnou zložkou jeho poézie."

Zatiaľ, čo pred prvou básnickou zbierkou *Mystérium baladické (1933)* sa pri písaní básni nechal inšpirovať Apollinairom a jeho vonkajšou formou veršov, v danej zbierke už badať iba prvky apollinairovskej "ľahkosti slov a obrazov". Ako povedal jeho generačný druh Pavol Gašparovič Hlbina, podstata Harantovej poézie spočíva v hlbinách "eminentne kresťanskej a pritom modernej a hodne vyspelej".

Pašteka nazývajúc Harantu "básniacim kňazom" odhaľuje týmto výrazom jeho pravú ľudskú i duchovnú sféru života. Dokazuje to na veršoch z básne Nebeský pastel pochádzajúcej zo spomínanej debutovej zbierky: "Na zemi hradská tŕnistá / nádeje tiché vesmír posvätil / spieval som skrytý žalmista / nad krásou tichých

Ďalšie tri zbierky *Zem požehnaná, Klienti* a *V najkrajšej domovine* vyšli v rozpätí rokov 1940 – 1947. Július Pašteka uvádza, že aj keď sa v daných zbierkach odpútal od spirituálnej tématiky a

orientoval sa i na svetskú tématiku v reakcii na vojnové časy, i v nich si dokázal zachovať "základné naladenie svojej poézie, ladenie náboženské."

označovaný mnohými za najkatolíckejšieho slovenského básnika, neprestal tvoriť ani v časoch komunistickej totality (rukopisné zbierky Pieseň lásky, Kvapka rosv a Víno slabých mu vyšli pod pseudonymom Bernard Vinič). Neemigroval. Avšak po "víťaznom februári 1948" nebolo o ňom takmer dve desaťročia počuť, pretože sa stal v literatúre nežiadúci. Totalitný režim všetkých kontroloval. Až po roku 1969 sa čitateľ dozvedel o jeho obdivuhodnom počte nepublikovaných, rukopisných diel. Nešlo len o básnické zbierky. Písal aj esejistické práce, modlitby, meditácie a pod. Haranta sa na konci šesť desiatych rokov nenápadne vracal do literatúry hlavne novinovými básňami.

Zo zbierok Pútnik po zrúcaninách, Pieseň lásky, Kvapka rosy, Zem pod krížom, Víno slabých, Prežiarené trvanie, Z druhého brehu, Zlo kvetov, ktorých roky vyhoto-

venia sa v danom súbornom diele pohybujú v rozpätí rokov 1948 – 1972, poukazujú na skutočnosť, že "hoci svojím psychickým typom Haranta bol introvert, do seba obrátený, ako básnik čoraz viac sa extrovertne otváral do sveta, stále citlivejšie vnímal vonkajší svet – spoločenské dianie, pomery, premeny doby,

ovplyvňujúce osudy občanov, národa, Cirkvi, ba i básnikov, spolu s tým i ch tvorbu."

Július Pašteka presne naznačil ako sa

básnik cítil, túlajúc sa po "zrúcaninách" vtedajšieho povojnového sveta. Tento povojnový svet bol v troskách, materiálne i morálne. Na daný stav nás odkazujú verše z básne Cestou na roráty zo zbierky Pútnik po zrúcaninách (1948): "Bez Teba, Knieža mieru, / svet ďalej nevládze."

V zbierkach Kvapka rosy a Vino sla-

bých Haranta kriticky a ironicky odsúdil komunistickú ateizáciu, vtieravú a klamnú ideologickú propagandu. Odkazujú na to verše z básne Rádio zo zbierky Kvapka rosy (1958): "Mne takých truhlíc netreba, / kde satan lží sa skrýva, / lež zato božská veleba / ku mne milostivá."

V najobjemnejšej zbierke *Prežiarené* trvanie si jej autor zvolil témy náboženské i prírodné. Zaujímavou je aj zbierka Z druhého brehu, ktorú venoval svojej nebohej matke.

Haranta svoju poslednú básnickú zbierku nazval pre neho netypickým názvom Zlo kvetov, čím však chcel poukázať na zlo, ktoré, citujúc autora danej štúdie, "nemôže byť v kvetoch, je vždy v človeku, v jeho myslení, cítení, konaní." Poukazuje na to i báseň Drogista skladá nový žalm 23., ktorá sa v danom súbornom diele nachádza na jeho samom konci: "Heroin je môj pastier. / Vždy ho potrebujem. / Vodí ma k vodám, kde odpočiniem si. / Vodí ma do sladkého ohlúpenia. / Nivočí mi dušu. / Privádza ma na cestu Pekla / pre lásku svojho mena."

V závere danej recenzie však treba vyzdvihnúť slová Júliusa Pašteku, že "celá poézia Harantova navštepovala do človeka pozitívne prvky lásky, dobra, pravdy." Určite aj na základe tohto tvrdenia sa zostavovateľ tu predstaveného súborného vydania básnických zbierok Jána Harantu – dosiaľ poznaných i nepozna-

ných – snaží, ako sám uvádza, v "čase duchovnej vyprahnutosti – nielen veriacich, nielen katolíkov", oboznámiť a osloviť všetkých prostredníctvom literárneho bohatstva slovenskej katolíckej poézie v umeleckom prevedení Jána Harantu.

JÁN GALLIK UKF Nitra

Elena Hidvéghyová-Yung Prasestre Bratislava: Vydavateľstvo SSS, 2006

Elena Hidvéghyová-Yung (1970) patrí k autorkám, ktoré svoj literárny debut neunáhlili, skôr trpezlivo vyčkávali na príležitosť, aby po sérii pestrých životných skúseností siahli až na dno svojej hlbokej duše.

Potreby literárne zachytiť, modelovať a zároveň aj vytvárať predstavy, sa ukázali hybnou silou Hidvéghyovej literárnej invencie i napriek tomu, že ako sama uvádza v doslove (*Môj literárny životopis*) knižky, v detstve i v mladosti vôbec nekoketovala s literárnou tvorivosťou – bol to pre ňu "*cudzí, zakliaty svet*". A paradoxne až v čase jej študijného pobytu v Číne objavila časopis Dotyky a pod vplyvom *búrlivých citových zvratov* a zrejme aj Dotykov začala písať rôzne "*poetické útvary*". Po návrate na Slovensko (i

napriek tomu, že pracovala ako súdna prekladateľka – tlmočníčka z čínskeho jazyka) zúročila svoju literárnu kreativitu prémiou (za rok 2005) v oblasti duchovne orientovanej poézie – v literárnej súťaži M. Dobrovičovej, ktorú

vyhlasuje Spolok slovenských spisovateľov. A následne vo vydavateľstve tohto spolku vyšla aj jej debutová knižka *Prasestre*.

Koncepcia tejto zbierky nie je zložitá – zakladá si na intencionálnej chronologickosti. Navonok útla knižka však poskytuje pestré videnia sveta ženskými očami. Tematicky je veľmi rozmanitá: objavujú sa tu motívy archetypálnych prototypov *ženských i mužských princípov*, ako zdanlivo nezlučiteľných entít, melancholických predispozícií autorkinho mikrosveta, sklamania z návratov a z reality každodenného dňa, života dvoch tvárí a v neposlednom rade aj prítomnosti metafyzických veličín i enormnej túžbe po očakávanom živote.

Básne tejto zbierky sú dvoj- a viacvýznamové. Tak je to aj v pilotnej básni Prasestre, ktorá vyznieva na jednej strane ako návod čítania celei knižky a spôsob odhaľovania zainteresovanosti subiektu (Prasestra = báseň), no na druhej strane však pôsobí ako výzva k nadčasovej i univerzálnej zmyselnosti (Prasestra = princíp ženskosti). Potom ak je autorský subjekt predmetom sebatrýzne a katarzie, tak aj výzvy uvedených náhľadov v konkrétnych básňach recepčne vystupujú minimálne v dvojitom kontexte. Tak je to aj v básňach Poetka a Poetka II. Na jednej strane tu dominuje démonický obraz plodnosti a zároveň aj dispozície k odkazu o prežitie v niekom ďalšom, možno v bytosti prasestra, prípadne pradcéra ako skutočný fenomén genetického odovzdávania. V druhom prípade však viac prevláda obava zo straty tvorivej potencie a strach z literárnej neplodnosti. Veršový i strofický presah – ako ďalší dominantný fenomén Hidvéghyovej básnickej produkcie - len potvrdzuje snahu poetky o viacvýznamovosť a viacrozmernosť - v percepcii snahu doviesť čitateľa ku kontextom a k priestorovej interpretácii:

"Si žena-anjel i démon, odetý v jemnučkej koži mesačnomliečnej podstaty (...) ktosi ešte v matkinom lone založil do tvojej duše podivuhodný, neobyčajne citlivý film a ty ho musíš pri každom splne, v krvavom svetle svojej krištáľovej gule vyvolávať na papier." (Poetka) "...každé ráno utekáš k veľkému zrkadlu a s úzkosťou pozoruješ, či zlatá hviezda na tvojom čele nevyhasla – bojíš sa dňa, keď vyschne opäť, no navždy tvoj Prameň. Životodárne gejzíry slov vyblednú a ty

ostaneš neplodná; prekliata jabloň, ktorú za trest vytnú aj s koreňmi a hodia na oheň." ($Poetka\ II$)

E. Hidvéghyová-Yung, aby unikla zo sveta šedej každodennosti, v niektorých básňach sa s nadšením vracia do dekoratívnej krajiny zapadajúceho slnka, do krajiny vytepávaných pagôd, nanovo sa jej zmocnili ostrovy a ona – tlmočníčka, Biela orchidea, s priesvitnými očami farby neba, vzápätí potvrdzuje prítomnosť ženského princípu v imaginatívnej lascívnosti a neakceptácii kultúrnej folklórnosti, obradnosti chce vykričať o nich celú pravdu. Jej spomienky na Orient však nemajú výslovne antagonistický kontext. Ba práve vyhranenými polohami sa snaží síce predostrieť kultúrnu rozdielnosť, ale len preto, aby sa mohla uskutočniť aproximácia jej svetov, s predstavami akéhosi kultúrneho ekumenizmu ich autochtónnych postojov. Orientálnymi motívmi a témami teda svoju poéziu ozvláštnila a zároveň i exotizovala.

Popri spomínaných prostriedkoch exotizácie však samotná poézia nie

e však samotná poézia nie je primárne exotická, i keď jej nechýba bizarnosť, fatalizmus, expresivita i surrealistické konotácie. Ona väzí v duchu vnímania

tradičných – kresťanských – hodnôt, konotovaných majestátom *Všemohúcej i Vševediacej* príčiny a ženského princípu. Preto aj v momentoch, keď sa autorka zaoberá otázkami svojho bytia je pokorne vyznávajúca, no zároveň jednoznačne ráta s empatiou: "Niet tu nikoho, okrem Neho / a teba. Pred svätostánkom / klesáš na kolená, pokúšaš sa rozprávať / s Ním, Všemohúcim a Vševediacim, / ale ešte ti to nejde (...) Predsa si však neprišla nadarmo - // Z bočného oltára na teba mäkko hľadí / madona / s belostne krehkou tvárou / a tichou slzou; // ďalšia matka" (Kostol).

Snáď najpôsobivejšie z celej zbierky vyznieva báseň *Zákonitosti teba*, ktorá odzrkadľuje uvažovanie autorky nad každodenným bytím, ako dokáže prijímať život s jeho danými predispozíciami – so všetkými stagnačnými i retardačnými nánosmi, ale i s oddychovým lyrickým vyznením. Potvrdzuje len predznačenosť "ženských princípov", a je zaujímavé, nakoľko ich vie využiť a tematicky i motivicky prispôsobiť svojmu zámeru. Jej text je zároveň mostíkom k *ukrytému tajomstvu muženy*, večnému a nikdy nekončiacemu sa príbehu.

Snaha o poetizáciu a zároveň i o lyrizáciu priviedla autorku k napísaniu textu *Zo zákulisia knihy*. Keďže zo svojich lyrických básní sa autorka pokúšala vytvoriť kaleidoskopickú mozaiku, v tomto prípade nám tento text akosi nezapadá do celkového kontextu. Tu zvolila pravdepodobne opačný postup ako pri písaní všetkých ostatných básní – mala tému a tú chcela prebásniť. Vyjadrila tu nadšenie z dokončenia svojej zbierky, no tento text už nedisponuje hojnou invenciou, obraznosťou a prekvapivosťou. Veď pravdepodobne ani nemala plniť tieto funkcie – mala byť pomôckou odhalenia zakódovaných autorských zámerov.

Debutová kniha Eleny Hidvéghyovej-Yung *Prasestre* je v kontexte súčasnej slovenskej poézie milým prekvapením. Bude zaujímavé sledovať, nakoľko sa autorka tematicky a poetologicky vymedzí, nakoľko zostane jej poézia svojrázna a jedinečná. Rozhodla sa *priniesť kožu na trh* a jej pocity?: "... rozprávaš sa / s papierom, odkliata, / svieža: usmievaš sa, opäť tak blízko k sebe" (Bez rozprávok).

JOZEF BRUNCLÍK
FF UKF v Nitre

O blahoslavenom biskupovi V. Hopkovi

Akiste je milým zvykom v Gréckokatolíckej Cirkvi spomenúť si pri výročí nejakého jubilea na osobnosti, ktoré svojim životom dokázali vydať pred svetom pravdivé svedectvo o Bohu a jeho láske k ľuďom. Medzi takých ľudí patrí dnes už blahoslavený biskup V. Hopko, ktorého biskupským krédom bolo – "Aby všetci jedno boli".

O tom, ako ho vnímali spoluväzni na Mírove, som sa mal možnosť presvedčiť na prezentácii jeho diela v Katedrálnom chráme Narodenia Presvätej Bohorodičky v Košiciach 23. 5. 2007. V prvej časti bol predstavený jeho životopis, počnúc jeho narodením v obci Hrabské, okres Bardejov v roku 1904, cez jeho ťažké detstvo a mladosť, poznačené smrťou otca, odchodom matky za prácou do USA a zdravotnými problémami, ktoré prekonal zázračným uzdravením na príhovor Panny Márie. To, že si ho blahoslavený biskup P. Gojdič vybral za svojho pomocníka, bolo znakom jeho zbožnosti a nezištnej služby Cirkvi, za ktorú bol ochotný podstúpiť aj okovy väzenia. Ale nechajme už hovoriť jeho spoluväzna F. Fritza, ktorý na tomto podujatí vydal o ňom toto svedectvo:

"Sedel som ako bohoslovec vo väzení s katolíckymi biskupmi – s o, biskupom Vojtaššákom, o. biskupom Otčenáškom, o. biskupom Hopkom a o. biskupom Barnášom. Otca biskupa Hopka vyšetrovali v noci, pričom keď ho viedli na vyšetrovačku zaviazali mu oči, rozsvietili veľký reflektor a dávali mu otázky, na ktoré musel odpovedať." Starší občania, ktorí boli prenasledovaní za bývalej éry si iste vedia predstaviť metódy ŠtB pri vyšetrovaní, ktorých cieľom bolo donútiť obvinených z vykonštruovaných zločinov a takto dokázať ich protištátne zmýšľanie. "Napriek tomu, keď bol štátny sviatok a mali sme trochu voľna, kňazi tajne slúžili sv. omšu, pričom si zadovážili potrebné inštrumenty. Bola to pre nás duchovná rekolekcia, keď sme sa spolu s o. biskupom Hopkom modlili ruženec." Treba podotknúť, že mnohí spoluväzni dosvedčili, že o. biskup Hopko ani vo väzení nezabudol na svoje biskupské povinnosti a neustále sa modlil, vyučoval a povzbudzoval všetkých väzňov, aby nezúfali pod ťarchou bremena, ale mali nádej, že toto peklo sa raz skončí. A naozai, v roku 1960 boli mnohí politickí väzni na základe amnestie prezidenta A. Novotného prepustení z väzenia, čím sa však neskončila ich krížová cesta, lebo všetci boli považovaní za štátne nespoľahlivých. V dôsledku toho sa nemohli uplatniť, ich deti nemohli študovať a navyše boli neustále sledovaní agentmi ŠtB, ktorí sledovali každý ich krok. Aj blahoslavený o. biskup Hopko bol nakoniec prepustený na slobodu v roku 1968. Aj napriek trvalým následkom na jeho zdravotnom stave si zachoval svoju dôstojnosť a je známe, že nikdy nehovoril zatroknuto o svojich mučiteľoch. Keď sa blížila hodina jeho smrti, odkázal veriacim, aby si zachovali svoju vieru, ktorej sa nesmú vzdať za žiadnu cenu, lebo Boh nás bude súdiť podľa toho, s akou láskou sme konali skutky viery a usilovali sa o jednotu. Týmto svojím testamentom blahoslavený biskup Hopko potvrdil skutočnosť, že človek, ktorý dôveruje Bohu nikdy nebude sklamaný a zvíťazí nad svojimi nepriateľmi.

Na záver si dovolím uviesť ešte jeden príbeh F. Fritza z väzenia s biskupom Hopkom. "Keď sme boli sami na cele, o. Hopko nás učil rôzne jazyky. Keď raz dozorcovia našli u jedného väzňa zakázané veci, papier a ceruzu, na ktorom boli napísané nemecké slová, začali ho vyšetrovať. On to vysvetlil tak, že sa síce učí nemčinu, ale východonemeckú. To im stačilo a dali mu pokoj."

mu pokoj. Ján Hodúr (Dokončenie z 5. strany)

Krátko na to požiadali o zlúčenie s HSĽS: lidovci, agrárnici, živnostenská strana, národnosocialistická Benešova strana. Aj dnes strany, ktoré so svojím programom neuspeli, zanikajú alebo sa zlučujú do iných programovo príbuzných strán. Nik to nepovažuje za nedemokratické. Kritici prvej Slovenskej republiky vidia v ustanovení ústavy o politických stranách ukotvenie mocenského postavenia najmä HSĽS, t. j. štátostranu. HSĽS však v ústave nie je deklarovaná ako orgán štátnej moci, ale ako prostriedok, ktorým sa občania môžu zúčastňovať na štátnej moci, nie však priamo, ale cez voľby. HSĽS nevydávala uznesenia strany a vlády, ako sme to zažili o 20 rokov neskôr. Ustanovenie o politických stranách bolo otvorené pre ďalší vývoj.

Kritici politického systému prvej Slovenskej republiky poukazujú na to, že strany, ktoré nevykonávajú výkonnú moc, tvoria verejnú kritiku vládnej moci. Keď všetky politické strany sú stranami vládnymi, niet opozície, teda kontroly moci. Z toho vyplýva, že prvá SR kontrolu moci nemala, lebo všetky strany sa účastnili na výkone štátnej moci.

Ústava vznik ďalších politických strán predvída. Krátko po vzniku štátu hitlerovské Nemecko rozpútalo vojnu. Vo vojne nie je rozumné trieštiť občanov podľa politických strán. Vo vojne je potrebná čo najväčšia zomknutosť a o to vládnym predstaviteľom išlo.

Voľby

Ústava zabezpečovala pre všetkých občanov prvej Slovenskej republiky aktívne a pasívne volebné právo, v ustanovení §9 a 10. Periodicitu volieb stanovila na 5 rokov. Funkčné obdobie ústavodarného snemu stanovila do 31. 12. 1943. Pre vojnové udalosti termín prolongovala ústavným zákonom do 31. 12. 1946. Volebné právo bolo všeobecné, rovné, priame a tajné. Kandidátom mohol byť každý štátny občan, ktorý dovŕšil tridsiaty rok života. Právo voliť mal štátny občan, ktorý dovŕšil 21. rok života. Kandidátom mohol byť každý občan, ak spĺňal podmienky volebného poriadku do Snemu. Výber kandidátov sa konal podľa kritérií: mravnosť, bezúhonnosť, láska k vlasti i vzdelanosť, komunikatívnosť a pod. Kandidátov navrhovali strany.

Ústava prvej SR ukotvila volebné právo v súlade s kritériami demokratickosti. Jednotná kandidátka neznamená nedemokratickosť. Na jednej kandidátke boli uvedení navrhovaní zástupcovia rôznych politických strán, ktoré sa po 6. októbri 1938 zlúčili s HSĽS. Na jednotnú kandidátku ich navrhovali zástupcovia zlúčených strán. Dnešné chápanie demokracie to považuje za nedemokratické, lebo občan nemal možnosť výberu. Nie je tomu tak. Občan mohol ísť voliť a volil, išiel voliť, ale nevolil, alebo nešiel vykonať volebný akt vôbec. Je však pravda, že nemal priamy vplyv na výber kandidátov, ale len cez politické

Nie je tomu ani dnes inak. Jednotná kandidátka však nie je ideálom.

Štátne zriadenie - územné členenie

Ústava prvej Slovenskej republiky v §64 deklaruje územie republiky ako jednotné a nedeliteľné. Jej územie tvorili historické hranice Slovenska vymedzené a garantované mierovou zmluvou z Trianonu z roku 1920 - zákon č.102/1922 Zb.z.n., oklieštené Viedenským verdiktom. Členila sa na administratívne celky s názvom župy a župy na okresy. Tie nemali medzinárodnoprávnu subjektivitu.

Nebola ani federáciou ani konfederáciou. Bola unitárnym, jednotným štá-

Štátna forma prvej Slovenskej republiky

tom tvoriacim jeden právny a územný celok. Bola centralizovaným štátom s hlavným mestom Bratislava.

Štátny režim

Pod týmto pojmom rozumieme spôsoby, akými sa vykonáva skutočná štátna moc, t. j. aké metódy používa pri jej realizácii.

Spôsoby vykonávania štátnej moci môžu byť rozličné: demokratické, nedemokratické, kombinované (hybridné). Podľa toho sa dá rozpoznať forma štátu.

Demokratický spôsob vládnutia

V demokratickej forme vlády každý právny akt sa musí opierať o zákon alebo o vládne nariadenia, t. j. nemôže upravovať to, čo nie je upravené zákonom. Len takýmto obmedzením vládnej moci možno zabezpečiť slobodu občanov. Zákony majú byť jasné a jednoznačné, aby akty vládnej moci nemohli cez ne uniknúť. Majú byť stavané tak, aby vytvárali priestor pre iniciatívu občanov, a nie zaháňali ich do pasivity. Zákony majú byť mravné, t. j. v slovenskom prípade majú sledovať základné princípy kresťanského svetonázoru, na ktorom spočíva právny poriadok. Tým poskytuje občanom istotu a predvídateľnosť zásahov do ich práv.

Spoločnosť sa vyvíja. Vytvára situácie, ktoré pre ich neexistenciu neboli upravené zákonom. Na vládnu moc vplývajú záujmy iných štátov, ideológií, náboženstiev a pod. To zákony v procese prijímania nemohli predvídať. Zákony si vytvára štátna moc sama v parlamente, sneme. Teda štátna moc sama rozhoduje o tom, ako v danom prípade treba limitovať vládnu moc. Deje sa tak v novelách už vydaných zákonov, alebo novú matériu upraví nový zákon. V demokratickom štáte vládna moc by nemala sama upravovať svoju pôsobnosť. Na zmenu zákonov, ústava jej dáva právo zákonodarnej iniciatívy. Podobne aj na úpravu nových situácií. Ak si akútne prípady vyžadujú rýchlu úpravu, má byť na to zmocnená ústavou. Rozsah zmocnenia musí byť jasný, jednoznačný, aby nebolo možné upravovať aj prípady, ktoré nesúvisia s akútnosťou. Ak sa napriek tomu na to vládna moc odhodlá v prípadoch AD HOC, porušuje demokratickosť, ale demokracia tým nie je ohrozená. Má však povinnosť úpravu sanovať parlamentom.

Nedemokratické formy vládnutia

Nedemokratické spôsoby vládnutia majú mnoho spoločných znakov. Nedemokratické spôsoby vládnutia vznikajú poväčšine v štátoch, ktoré majú neusporiadané hospodárske pomery, veľkú nezamestnanosť, biedu. nefunkčnú výrobu alebo sú pod tlakom okolitých štátov. V takých pomeroch sa vedenia štátu zmocní osoba, ktorá neustálym poukazovaním na chyby predchodcu postupne ovláda verejnú mienku. Používa na to nástroje verejnej komunikácie a najmä veľa sľubuje. Do vedenia štátu sa dostáva buď revolučne, alebo parlamentnou cestou. Po uchopení moci odstaví svojich protivníkov najrozličnejšími metódami ako zastrašovaním, vydieraním, odpočúvaním telefonických rozhovorov a podobne:.

- najprv vytvorí silný represívny aparát, skupiny sliedičov,
- odporcov obviní zo zrady národnoštátnych záujmov, pôvodcov všetkého zla,

 rozpustí opozičné strany, zakáže činnosť rozmanitým spolkom,

- nepriateľov hľadá v národnostných menšinách, rasovo odlišných minoritách, náboženských spoločnostiach.
 - militarizuje,
- rasu, národ, štát považuje za modlu, ktorú neslobodno kritizovať,
- osobnostiam vo vedení štátu vytvára gloriolu nedotknuteľnosti a dáva im rôzne tituly: fuhrer, duce, caudillo, generalissimus, prvý tajomník a podobne,
- zákony prispôsobuje svojim potrebám, ale aj tie porušuje,
- v ekonomike ponecháva súkromné vlastníctvo (fašizmus, nacizmus)
 alebo kolektivizuje (stalinizmus)
- v medzinárodných vzťahoch vnucuje svoju ideológiu okolitým štátom zneužívaním národnostných skupín, prevratmi,
- štátne teritórium jej je priúzke a podvratnou činnosťou sa snaží ovládnuť okolité štáty a vnútiť im svoj režim. Nestačia jej len okolité štáty, ale snaží sa svoju moc expandovať na celé kontinenty, ba aj celý svet (proletári všetkých krajín, spojte sa), (dnes nám patrí Nemecko, zajtra celý svet),
- medzi vlastnou stranou a štátom nerobí rozdiel,
- jej politika vyúsťuje do vojnových konfliktov.

Prvá Slovenská republika trvala šesť rokov

V jej štátnopolitickom rozvoji sa vystriedali tri odlišné obdobia:

- rozbeh od 14. 3. 1939 do 28. júla 1940 - Salzburg,
- od Salzburgu do povstania,
- za povstania

Rozbeh

prvej Slovenskej republiky

Ústava, zákon č.185/1939 Sl.z. mala všetky znaky parlamentnej republiky. Vymedzovala práva a povinnosti najvyšších orgánov štátnej moci. Najvyššie orgány štátnej moci boli od seba oddelené a na sebe nezávislé. Najvyššie postaveným orgánom bol S N E M. Prezident reprezentoval štát navonok, za svoju činnosť pri výkone funkcie nebol zodpovedný. Súdnictvo bolo oddelené od výkonnej moci. Ústava poznala orgán, ktorý mal bdieť nad kompatibilitou zákonov s ústavou - Ústavný senát.

To všetko sú znaky demokratickosti

Napriek tomu sa neubránila rušivým vplyvom importovaným z Nemecka. Boli to roky smerujúce k obmedzeniu vplyvu obyvateľov židovského pôvodu.

Vládny režim pod vedením dr. Vojtecha Tuku už dňa 15. 3. 1939 využíva ustanovenie zákona č. 1/1939 Sl.z. § 4.vydáva vládne nariadenie o vyslaní a menovaní vládnych zmocnencov do odborných podnikov židovských, kde to finančné, hospodárske a politické záujmy štátu vyžadujú. Išlo tu o obmedzenie nakladania so súkromným vlastníctvom. Podľa §79. ods.2 Ústavy obmedzenie vlastníctva je možné len na základe zákona. Vládne nariadenie nie je zákon. Bolo protiústavné. Ďalšie vládne nariadenia 137/1939 Sl.z. zo dňa 20. 6. 1939 a vládne nariadenie č. 327/1939 Sl.z. vymedzovalo pojem "finančný, hospodársky a politický záujem štátu."

Vládne nariadenie zo dňa 18. 4. 1939 č. 63/1939 vymedzovalo pojem "Žid." Kto bol pokrstený do 30. 10. 1918, nebol považovaný za Žida. Toto vládne nariadenie nebolo v rozpore s ústavou. Zákon č. 113/1940 Sl.z. o židovských podnikoch a Židoch zamestnaných v podnikoch siahal na majetok. Židovský vlastník mal povinnosť na základe rozhodnutia župného úradu odpredať majetok nežidovi. Tento zákon už narúšal demokratické princípy štátu, priznané občanom v §81 Ústavy.

Prvá Slovenská republika bola nielen podľa mena republikou, ale aj podľa ústavy najvyšších orgánov moci republikou parlamentnou a podľa spôsobu výkonu moci, napriek vládnym nariadeniam smerujúcim k obmedzeniu vplyvu židovských občanov, opatrne sa rozvíjajúcou republikou demokratickou, a to aj napriek veľkému tlaku Nemcov.

Obdobie

od Salzburgu do pvstania

Hitlerovský štát, za prispenia ktorého prvá Slovenská republika vznikla, bol ateistickým štátom so silným rasistickým akcentom. Za menejcenné považoval iné rasy okrem nordickej, kam nepatrili Židia. Židovských príslušníkov považoval za príčinu všetkého zla.

Slovenský štát mal v ústave zakotvenú ideológiu kresťanskú, podľa ktorej všetky kmene, národy, rasy sú pred Bohom rovné. Keď sa mládenec pýtal Ježiša, čo má robiť, aby bol spasený, Ježiš mu odpovedal: Čo napísal Mojžiš, to rob: Mládenec odpovedal: milovať budeš blížneho svojho ako seba samého. Na otázku, kto je môj blížny, Ježiš odpovedal: každý človek, priateľ i nepriateľ.

Tieto úplne odlišné ideológie museli zákonite po určitom čase na seba naraziť. Táto zrážka značne ovplyvnila po Salzburgu konanie štátneho reži-

Keď vnútropolitický vývoj v prvej Slovenskej republike sa neuberal podľa predstáv Nemov, Adolf Hitler si dňa 28. 7. 1940 v Salzburgu vynútil na prezidentovi dr. Jozefovi Tisovi zmenu vlády. Namiesto dr. Ferdinanda Ďurčanského prevzal ministerstvo zahraničných vecí dr. Vojtech Tuka, ktorý bol aj predsedom vlády. Ministrom vnútra sa stal Alexander Mach. Obaja boli silno orientovaní pronemecky.

Hitlerovým zásahom v Salzburgu sa značne narušila vnútorná suverenita prvej Slovenskej republiky.

Ústava v §43 umožňovala vláde vydávať na vykonanie zákonov vládne nariadenia. Tie podpisoval predseda vlády a príslušný minister. Ak zamedzenie nenahraditeľnej ujmy a vážne hospodárske, finančné alebo politické záujmy štátu si to vyžadovali, mohla vláda vydávať vládne nariadenia s mocou zákona. Nariadenie vlády s mocou zákona sa stalo platným len vtedy, ak ho podpísala aspoň polovica ministrov a prezident republiky (§44 Ústavy).

Skupina okolo dr. Vojtecha Tuku a Alexandra Macha toto ustanovenie využívala i tam, kde bolo treba zákon. Tým obchádzal Snem, kde by problematika bola podrobená širokej diskusii a upravená podľa všeobecnej vôle poslancov.

Salzburg poznačil aj počínanie snemu. Dňa 3. 9. 1940 Snem schvaľuje ústavný zákon č. 210/1940 Sl. z., ktorý extrahoval z používania ústavných práv občanov židovského pôvodu. Tým rozdelil občanov Slovenskej republiky na dve skupiny: plnoprávnych a neplnoprávnych. Podľa toho zákona bola vláda splnomocnená vylúčiť z hospodárskeho a sociálneho života všetkých židov. Židovský majetok mal prejsť do vlastníctva kresťanov. Židom sa zakazovalo viesť motorové vozidlá, mali na vrchnom odeve nosiť žltú Dávidovu hviezdu, oberali sa o rádioprijímače a tí, čo opatreniami prišli o prácu, boli sústreďovaní do

Bol to vážny zásah do ústavného systému prvej Slovenskej republiky. Menil ustanovenie §81 Ústavy.

Ďalšie nariadenie vlády s mocou

zákona č. 256/1940 Sl.z. zakazovalo firmám zamestnávať Židov. Nariadenie vlády č. 303 a 304/1940 Sl.z. upravovalo prechod židovského majetku do rúk nežidov, a to buď čiastočnou arizáciou alebo úplnou arizáciou, alebo prevodom časti alebo celého majetku na obchodnú spoločnosť. Arizácia bol pojem, ktorý znamenal prevod majetku židovského občana na árijca, teda nežida, na základe platnej arizačnej zmluvy.

Ďalším porušením občianskych práv a slobôd zaručených ústavou bolo vládne nariadenie s mocou zákona č. 198/1941 Sl.z. o vymedzení pojmu ŽID, ale už na rasovom základe. Nariadenie sa v literatúre uvádza ako "židovský kódex." Bola to kópia norimberských protižidovských zákonov. Pozitívom inak drastického nariadenia bolo ustanovenie § 255, podľa ktorého mal prezident republiky právo udeľovať výnimky. A prezident ich udeľoval veľkoryso v počte takmer 9 000 rodinám, čo je asi 35 000 občanov. Tí Židia, ktorí výnimky nezískali, stratili bývanie, obživu a boli sústreďovaní do pracovných táborov na území Slovenska. Nariadenie nepoznalo pojem odňatia štátneho občianstva a vysídlenie zo štátneho územia. Vládni beráteri poradcovia neboli spokojní s daným právnym stavom. Naliehali, aby sa zákony upravili tak, aby Židov bolo možné vyviesť do Generálneho Gubernátu - Poľska, ale bez štátneho občianstva. Tam sa im vyhradí územie, kde si postavia obydlia s celou infraštruktúrou a vlastnou správou. Poukazovali, že z iných štátov v nemeckej sfére sa Židia vysídľujú od roku 1940 (Dánsko, Holandsko, Belgicko a časť Francúzska). Slovensko zaostáva.

Ústava prvej Slovenskej republiky nemala ustanovenia, na základe ktorých bolo možné niekoho pozbaviť štátneho občianstva a vysídliť mimo územia štátu bez jeho súhlasu. Definovala štátne občianstvo ako jediné a jednotné v §3 ods.1. V ustanovení §81 zaručovala všetkým obyvateľom bez rozdielu pôvodu, národnosti, náboženstva ochranu života, slobody a majetku. Ak sa tak malo stať, musel to upravovať ústavný zákon. Než ústavný zákon vstúpil do platnosti, vyvezených bolo 38 169 občanov. Do zastavenia transportov 20. 10. 1942 ešte 19 668 občanov. Spolu 57 836.

Skupina okolo dr. Vojtecha Tuku a Alexandra Macha pripravila novelu ústavy, kde mali byť stanovené podmienky, za ktorých sa tak malo stať. Tie boli stanovené jednou vetou: §1 "Židov možno vysťahovať z územia Slovenskej republiky." Dôvodom na vysídlenie bola príslušnosť k židovskému etniku. V §3 ods.1 sa ustanovovalo: "Židia vysťahovaní a Židia, ktorí opustili alebo opustia územie republiky, strácajú štátne občianstvo." V §3 ods. 2 "Majetok Židov, ktorí sa nenachádzajú na území štátu, prepadá v prospech štátu." Návrh zákona bol slovenským snemom prijatý ako ústavný zákon č. 68/1942 Sl.z. s účinnosťou od 6 1942

Zákon právne vyriešil problém vysťahovania Židov. Oslaboval však dôveryhodnosť Ústavy a znehodnocoval mravné princípy, na ktorých spočívala Slovenská republika. Mal retroaktívnu pôsobnosť.

Prezident republiky tento ústavný zákon nepodpísal.

Na platnosť zákona sa vyžadovalo, aby bol do 8 dní po podpise prezidentom uverejnený v Slovenskom zákonníku. Keď prezident zákon nepodpísal, mal byť vrátený Snemu, aby o ňom znovu rokoval. Ak snem pripomienky prezidenta nepríjme 3/5 väčšinou prítomných poslancov, zákon je neplatný.

Prezident nepodpísal ani vládne nariadenie s mocou zákona č. 198/1942 Sl.z.

Napriek tomu,že ústavný zákon č. 68/1942 Sl.z. predstavoval drastické opatrenia voči občanom židovského pôvodu, Snem doň zapracoval značné množstvo výnimiek:

a./ zákon sa nevzťahoval na osoby, ktoré mali alebo budú mať výnimku podľa § 255 vládneho nariadenia s mocou zákona č. 198/1941 Sl.z. Toto právo ostalo i naďalej prezidentovi.

b./ zákon sa nevzťahoval na osoby, ktoré sa najneskoršie 14. 3. 1939 stali príslušníkmi niektorého kresťanského vierovyznania (§ 2 ods.1a),

c./ zákon sa nevzťahoval na osoby, ktoré žijú v platnom manželstve s nežidom (nežidovkou) uzavretom pred 10. 9. 1941. (§2 ods. 1b),

d./ zákon sa nevzťahoval na osoby - odborníkov, ktorých príslušné ministerstvo uzná za potrebné ponechať vo verejnom, technickom alebo hospodárskom živote Slovenska. Tí nemajú byť vysťahovaní pokiaľ je v platnosti rozhodnutie o oslobodení alebo ponechaní (§2 ods. 2),

e./ vyňatie spod vysťahovania platí aj na manželku (manžela) a na ich maloleté deti (§2 ods. 3),

f./ vyňatie spod vysťahovania platí aj pre rodičov osôb vyňatých spod vysťahovania, ktoré sa stali najneskoršie do 14. 3. 1939 príslušníkmi niektorého kresťanského vierovyznania. Židia vysťahovaní a Židia, ktorí územie štátu opustili alebo opustia, strácajú štátne občianstvo (§3 ods.1). Majetok osôb vysťahovaných a majetok Židov, ktorí územie štátu opustili alebo opustia, prepadá v prospech štátu. (§3 ods. 2). Zákon i pri svojej nehumánnosti zachránil niekoľko tisíc občanov židovského pôvodu.

Pronemecky orientovaná skupina porušovala Ústavu a v oblasti zahraničnej politiky.

Dr. Tuka vo funkcii ministra zahraničných vecí poznal stanovisko nielen cirkevnej vrchnosti v Slovenskej republike, ale aj Vatikánu. Bez vedomia Snemu a prezidenta uzavrel dohodu s Nemeckom o vysťahovaní Židov. Ďalej vypovedal vojnu Spojeným štátom americkým, Anglicku a ZSSR, hoci vedel, že toto právo patrí len prezidentovi za súhlasu Snemu.

Tým skupina okolo dr.Tuku nielenže porušovala práva židovskej náboženskej a etnickej skupiny ešte pred prijatím ústavných zákonov č. 210/1940 Sl.z. a 68/1942 Sl.z., ale prisvojila si právo rozhodovať aj o právach patriacich ústavne do kompetencie prezidenta a Snemu. Tým porušovala demokratickosť formy štátu a formy vlády.

Dr. Tuka ako predseda vlády nezvolával riadne zasadnutia vlády. Vláda podľa § 46 Ústavy rozhoduje v zbore. Uznášaniaschopná je vtedy, keď je prítomná väčšina jej členov. Návrh je prijatý, ak zaň hlasuje nadpolovičná väčšina prítomných. Väčšina členov vlády nesúhlasila s protižidovskými opatreniami. Preto radšej nezvolával zasadnutie a rozhodoval sám. Tým sa zhoršili vzťahy medzi ním a členmi vlády.

Podľa §49 ústavy, ak predseda vlády, alebo člen vlády úmyselne alebo z hrubej nedbalosti vo svojej úradnej funkcii poruší ústavný alebo iný zákon, je trestne zodpovedný. Právo obžaloby prislúcha Snemu a trestné pokračovanie vykoná Štátna rada.

Snem mal právo volať na zodpovednosť porušovateľov zákonnosti.

Prečo Snem nevyužil ústavné právo dané v §49, nie je otázkou právnou, ale politickou. Vypovedanie vojny USA, Anglicku a ZSSR bolo na to dostatočným dôvodom. Vypovedať vojnu a uzavierať mier mal právo len prezident na návrh Snemu.

Tým, že predseda vlády nezvolával zasadnutia vlády, členovia vlády neboli oboznamovaní ani s dôležitými diplomatickými nótami Sv. stolice, čím sa zhoršovali vzťahy s ňou. S obsahom nót neoboznamoval ani prezidenta republiky. Na diplomatické nóty neodpovedal. Keď po viacerých urgenciách bol donútený reagovať, odpovedal vyhýbavo, nejasne, že zlé zaobchádzanie s vyvezenými Židmi sú len fámy neprajníkov slovenskej štátnosti. Keď sa však od najvyšších predstaviteľov Cirkvi na Slovensku dozvedel o skutočnom zaobchádzaní s vyvezenými Židmi, nenútil na ďalšie vyvážanie. Nemecké požiadavky odbíjal protipožiadavkami kontroly skutočného stavu na miestach deportácie. Po prieťahoch s pripustením slovenskej kontroly zistil, že uisťovanie o slušnom zaobchádzaní s deportovanými nebude pravdivé. Deportácie zastavil. Židov však sústreďovali do táborov na území Slovenska. Tí Židia, ktorí v čase povstania sa neukryli, likvidovali na to nasadené nemecké komandá.

Obdobie po povstaní

Dňa 29. 8. 1944, keď sa frontové alosti začali bezprostredne dotýkať hraníc prvej Slovenskej republiky, vzniklo v Banskej Bystrici povstanie. Moci sa ujala Slovenská národná rada pozostávajúca z politikov duchovne i hmotne spriaznených s emigráciou v Londýne a Moskve. SNR vydala dňa 1. 9. 1944 nariadenie č. 1/1944 Zb.z. SNR o vykonávaní zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku. V §1 ustanovuje, že SNR vykonáva celú zákonodarnú, vládnu a výkonnú moc na Slovensku. V ďalšom ustanovení recipovalo právny poriadok Slovenskej republiky a v §2 načrtlo formu zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci, ktorá bude postavená na republikánsko-demokratickom systéme. Nariadenie č. 1/1944 Zb. SNR neobnovuje zaniknutú ČSR a vládu nad celou ČSR, ale len nad územím Slovenska, teda v hraniciach prvej SR, vrátane Maďarskom anektovaného územia. Nariadením č. 3/1944 Zb. SNR boli zriadené ústredné orgány moci:

- predsedníctvo SNR, t. j. riadiaci orgán zákonodarnej moci, (parlamentu, snemu),

- povereníctva ako orgány vládnej a výkonnej moci (ministerstvá).

Ako každý revolučný orgán rozpúšťa všetky politické strany a na ne naviazané spolky, obmedzuje právo pohybu občanov atď.

Z týchto prvých právnych aktov sa dá vyvodiť záver, že vodcom povstania nešlo o likvidáciu prvej Slovenskej republiky, ale o zmenu jej politického režimu a najmä únik zo zväzku s Nemeckom. Bola to taktika voči obyvateľstvu, ktoré v drvivej väčšine si neželalo žiť v spoločnom štáte s Čechmi. Alebo to bola taktika vodcov povstalcov, ktorí taktiež nemali chuť spojiť sa s Čechmi, ale radšej by uvítali Slovensko v alternatívach: samostatnosť pod záštitou ZSSR, Slovensko ako zväzovú republiku ZSSR a nakoniec vo zväzku s Čechmi, ale ako rovný s rovným, teda maximálne možnú štátnosť v súžití s Čechmi. Nakoniec zvíťazila posledná alternatíva. Peripetie súžitia rovný s rovným nie sú predmetom tejto práce.

Povstanie vyvolalo nutnosť nemeckého zásahu. Na podnet prezidenta republiky silné zväzy nemeckej armády povstanie zatlačili do hôr a už 28. 10. 1944 bolo sídlo povstania v nemeckých rukách. Povstanie rozvrátilo celý hospodársky a právny život v štáte. Nemecká armáda sa chovala na povstaleckom území ako víťaz - okupant, slovenských vojakov považovala za zajatcov, zaberala materiálne zdroje podnikov a odvážala všetko do ríše. Obnovená vláda v Bratislave po ťaž-

kých vyjednávaniach uzavrela s Nemeckom zmluvu MILITARVERTRAG - vojenskú zmluvu, v ktorej sa riešili otázky nákladov spojených s likvidáciou povstania a prítomnosťou nemeckých vojsk, zastavenie demontáže zariadení z fabrík, prepúšťanie slovenských vojakov zo zajatia a pod. Veľmi významná bola dohoda, kde sa Nemecko zaviazalo uhradiť Slovenskej republike všetky finančné náklady spojené s povstaním, a to po ukončení vojny. Bol to významný úspech pre platenie reparácií pre obnovenú ČSR.

Keď sa frontové udalosti približovali k hlavnému mestu, najvyššie orgány štátu emigrovali do rakúskeho Kremsmünsteru, kde ich zastihlo ukončenie vojny.

Resumé

Ústavné zákony, ktoré retroaktívne legalizovali konanie vládneho režimu a tým upravovali právne postavenie židovskej komunity, mohli a môžu vyvolávať zdanie legálnosti opatrení. Zákony nemôžu byť len právne. Musia byť v súlade s ideologickými princípmi štátu. Prvá Slovenská republika spočívala na kresťanskom učení, kde všetci ľudia, rasy, kmene, národy sú rovné pred Bohom a zákonmi. Tie princípy sú nezadateľné, nemeniteľné a budú večné. V novelách Ústavy chýbala táto druhá zložka. Odoprením práv časti občanov sa menila forma štátu tak, že do sľubne sa rozvíjajúcej demokratickej formy sa vnášali nedemokratické prvky. Nie však natoľko, aby sa forma štátu zmenila na fašistickú, nacistickú, totalitnú.

Prvá Slovenská republika sa v dôsledku ústavných noviel zmenila na štátnu formu premiešanú nedemokratickými prvkami, - štátnu formu kombinovanú (hybridnú), s prevahou prvkov demokratických.

Právna veda doteraz nenašla priliehavé pomenovanie takéhoto javu, hoci v tom období to nebol jav ojedinelý.

Politické osobnosti štátneho režimu, ktoré opatrenia realizovali, konali pod enormným tlakom Veľkonemeckej ríše a snažili sa vždy len o menšie zlo. Táto otázka nie je zohľadnená v práci. Sú tu porovnávané idey právnej teórie, Ústavy prvej Slovenskej republiky a konanie štátnej moci - režimu.

Konanie v dôsledku tlaku Veľkonemeckej ríše patrí do oblasti zodpovednosti konajúcich osôb a ich podielu viny a možnosti tomu zabrániť.

Záver

TEN, od ktorého pochádza všetka moc a právo a riadi aj dejiny národov, prizrel aj na utrpenie, slzy, plač a bolesti nie malého počtu potomkov Abrahámových, odsunul slovenskému národu v ďalšom vývoji časť atribútov štátnosti na neskoršie a podrobil ho štyridsať osemročnému blúdeniu vyprahnutou púšťou socializmu. Keď sa naplnil čas, po dobrozdaní Sedembolestnej ako aj zvestovateľov JEHO vôle spred tisícsto rokov ako aj toho, ktorý na úsvite dňa 18. apríla 1947 položil život za jeho práva, vzbudil nových mužov, ktorí národ priviedli opäť do rodiny národov ako vyzretého člena.

Použitá literatúra:

Eva Ottová, Teória práva, II. vydanie, rok 2006, Heuréka, Ba

Ústava prvej Slovenskej republiky, zákon č.185/1939 Sl.z.

T. G. Masaryk, Světová revoluce 1914 -1918, ČIN, Praha 1938

Milan Ďurica, Dejiny Slovenska a Slovákov, rok 1995, Oresko Košice Gejza Medrický, Minister spomína, rok 1993, Litera 1993.

MICHAL ONDREJKA

KULTÚRA

dvojtýždenník závislý od etiky Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388. Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica.* – Šéfredaktor: *Teodor Križka.* – Grafik: *Alojz Tomášek.* – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk — Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 — Registračné číslo 1810/97. — Nevyžiadané rukopisy nevraciame. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk www.kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Čerti nedochnú a tiež nerobia pokánie. Zlý duch, ktorý inšpiroval a robil na Zemi komunizmus (s ukrajinským hladomorom, sibírskymi gulagmi a represáliami rokov 50 a 68 na Slovensku) nezanikol, nezmenil seba, ani svoj ciel', iba zmenil taktiku. Ciel' komunizmu bol vyjadrený v kľúčových symboloch, z ktorých najvýrečnejší je meno LENIN. Vladimír Iľjič Uľjanov bol po jednom z rodičov Rus, po druhom Žid. Židia podobne ako Arabi (semiti) čítajú sprava doľava. Politický pseudonym Lenin prečítaný ako NIN-EL, dáva prekvapujúci zmysel: Skladá sa z ruskej predložky záporu (bez) a hebrejskej skratky Božieho mena (Elohím). Cieľom komunizmu, ako ho chápal už organizovaný satanista Karol Marxi, bolo vymazať Božie meno zo zeme. Všetka ostatná omáčka o sociálnej spravodlivosti, mravnom kódexe komunizmu a pod. je len sympatická adjustácia bohovražedného cieľa, zákerná demagógia, nástroj na oklamanie ľudí.

Námietka: 'Teda dobrý časopis so zlým úvodníkom je rovnako zlý, ako zlá ideológia s "dobrým úvodníkom"?' Áno, pretože obidva klamú. (Zjv 21,8) Božia logika je úplne iná, vyplýva to z Jeho povahy. (Iz 29, 13-14)

Obsahu slova Lenin zodpovedajú aj sprievodné grafické znaky komunizmu, najmä najrozšírenejšia červená päťcípa hviezda. Pôvodom jej tvaru sme sa zaoberali v časti "štylizácia". Jej farba je atribútom ohnivočerveného koňa v Zjv 6, 4 (o tom ešte neskôr). Päťcípa hviezda (pentagram) postavená na dvoch hrotoch je znamením človeka - antikrista, postavená na jednom hrote je znamením satana. Satanisti, kabalisti, hlbšie zasvätení okultisti a novopohania na svojich orgiách premodlievajú tento znak. Takisto sa opakovane okultne premodlieva aj "vred" Európy. Toto je priliehavý názov základného kameňa pre zamýšľaný pohanský chrám, osadený v geometrickom strede Európy pri Kremnických Baniach. Má tvar vztýčeného rohu alebo zubu. Podobne agresívne tvaroslovie sa vyskytuje v rôznych obmenách v budovách občianskej vybavenosti (banky, poisťovne, supermarkety).

Na hudobno – dramatických predstaveniach kapucínov, ktorí majú kláštor dvesto metrov od "vredu Európy", už badať mravnú dekadenciu. Svedčia o tom texty niektorých ich piesní.²

Zotrvávať v blízkosti okultných symbolov a nebyť nimi ovplyvnený je možné len tomu človeku, ktorý seba plne odovzdal Ježišovi. Človek, ktorý sa Ježišovi odovzdal len čiastočne, ponecháva Bohu neodovzdanú časť seba k dispozícii útokom Božieho nepriateľa. Satan autoritu nemá – Ježiš na kríži definitívne zlomil jeho moc. Môže konať len na pozvanie človeka, keď mu oklamaný človek postúpi moc nad sebou a zemou. Žiadna "duchovná energia" na spôsob fyzikálneho žiarenia nejestvuje, sú len duchovné bytosti, ktoré konajú na základe pozvania, alebo viery, alebo srdečného vzťahu k ich symbolom.

Na tričku nič netušiacej účastníčky evanjelizačného kurzu "Filip" som zazrel čiernu pätcípu hviezdu na dvoch hrotoch a v kruhu okolo nej anglický nápis: Ježiš – jediná skutočná superhviezda. Ak je tento znak dobrý pre satanistov, ak bol dobrý pre "Ninela", zvolil by si ho na reprezentáciu seba Ježiš? Je to obyčajná, chytrá lož. Ale prečo niekomu tak záleží na tom, aby sa okultné znaky dostali na kresťanské podujatia? Tá študentka si tričko kúpila na kresťanskom výlete veľmi draho - za 450 Sk, lebo chcela podporiť dobrú akciu.

Skúsme preniesť doterajšie poznatky o znakosloví do politologickej roviny.

Komunizmus vo svojom pôvodnom určení (vymazať Božie meno zo zeme) prestal fungovať, lebo narobil kresťanom mučeníkov a krv mučeníkov je semenom kresťanov. Mučenícka smrť ako gesto, ako symbol reprezentuje silu kríža a zmŕtvychvstania. Kontraproduktívny komunizmus bolo treba elegantne odstrániť. Stredná generácia je príliš zaneprázdnená, staršia je príliš múdra, naj-

mladšia oplýva entuziazmom a neskúsenosťou: študenti boli opäť zneužití pri posune dejín podobne ako v r. 1948 a neskôr pri stavbách mládeže. Pomocou ich naivnej aktivity sa vytvorila dojemná vereiná mienka, že dejinný zlom je spontánny a demokratický. Ide však len o zámenu proti-Božích komunistických tendencií za iný, oveľa rafinovanejší spôsob boja: prostredníctvom vtierania sa do pozornosti, potom do obľuby, následne do mysle a konania. V tejto postupnosti hrajú nezastupiteľnú rolu znaky. Duch tohto sveta vo svojej ošklivosti nechce byť odhalený, preto komunikuje inotajne, skrýva sa za symboly, pričom – pracujúc s ľudským podvedomím - využíva zákon asociácie a analógie.

Vít Pacalaj

tagram..." Kňaz v rozprávaní pokračuje: "Teraz už viem, že diabol si privlastňuje aj miesta a predmety používané pri hriechu, pretože hriechom mu boli zasvätené podobne, ako sú požehnaním zasvätené miesta a veci Bohu." Démon, ktorý vyšiel z Artura, sa skryl do kameňov, lebo im exercícienti predtým pripísali symbolický význam hriechu.³

Boh tvorí stále veci nové. Nie je odkázaný na to, aby sa vracal k pôvodne dobrým, ale znesväteným znakom. Toto som sa snažil vysvetliť istej mesiánskej Židovke z Izraela, ktorá bola vedúcou osobnosťou medzinárodného naddenominačného stretnutia charizmatikov, keď menovky každého účastníka nechala vyzdobiť zlatou päťcípou hviezdičkou a odmietame poučenie, autorita nad zlom nepôsobí.

Obrátiť sa neznamená zvrtnúť sa sprava dol'ava či naopak, alebo urobiť čelom vzad. "Obrátiť sa" nie je fenomén horizontálny (hoci niekedy aj), ale predovšetkým vertikálny: znamená obrátiť sa smerom k Bohu (Jer 4, 1). Len tak môžeme vnímať Božiu vôľu a prežiť metanoiu - zmenu myslenia, ktorá ústí do zmeny konania. Boh neraz od človeka očakáva výkon. Najmä tým, ktorí sa radi modlia: Bože, daj... Boh často odpovedá: urob a budeš mať. 'Bože, daj mi pokoru.' 'Pokor sa v službe, poslušnosti a budeš mať pokoru.' 'Bože, daj nám vieru.' "Urobte všetko, čo vám povie" (Jn 2, 5). 'Urobte s vierou aspoň také malé gesto, vot z hľadiska deja, priebehu je reprezentovaný labilnou rovnováhou, syntetickým pulzovaním nepretržitých reakcií. Ak sa prvky nášho tela stabilizujú, organizmus sa delí na jednotlivé komponenty a mineralizuje. To je jednoduchý opis biologickej smrti. S duchovnou, morálnou smrťou je to podobne: Ak si myslíme, že sme neomylne dospeli k poznaniu pravdy, ukončili sme proces rastu nášho poznania. Podobne je to s vôľou a citmi: Ak sme OK a vieme si to patrične zdôvodniť, duchovne sa mineralizujeme. Život je dynamika, ustavičný priebeh. Taká je aj večnosť, len čas a priestor je v nei premenený do nám nepredstaviteľ nei dimenzie. Kým sme na zemi, život podmieňujúca labilná dynamická rovnováha je reprezentovaná biblickým slovom

Pokánie

(gr. metanoia = zmena myslenia). Vyššie sme sa už tohto slova dotkli, teraz si ho uvedomme ako znak. Pokánie je symbol transformácie, zbožštenia človeka. Človek má sklon báť sa tajomného. Analytickými, vedeckými metódami však tajomstvo života vysvetliť a ovládnuť nedokáže. Pokánie je úžasný Boží výmysel, poskytnutý dezorientovanému a deformovanému človeku, aby sa mohol podieľať na Božích skutočnostiach a pozerať z Božieho zorného uhla na svet. Cez naše pokánie, teda vyjadrenú ochotu nechať sa zmeniť, nás Boh premieňa a oživuje.

Vtedy sme v pokání, keď si osvojujeme Boží pohľad na skutočnosť. Pokánie teda nie je predovšetkým útrpný, až masochistický program. V Božej predstave sme ako dokonale rozvinuté, radostné a tvorivé Jeho deti, nie pošmúrni a vycivení ľudia bez životnej iskry a bez ovocia.

Osvojenie si Božieho pohľadu všestranne skvalitňuje náš život. V istom zmysle môžem povedať, že aj moje uzdravenie z vrodeného ortopedického ochorenia je ovocím pokánia: Na jednom malom disidentskom stretnutí kresťanov ešte za komunizmu sa ma spýtal istý charizmatický kňaz, či chcem, aby sa pomodlil za moje uzdravenie. Súhlasil som, ale skoro som to ol'utoval, lebo sa modlil vel'mi dlho a nezrozumitel'ne. Stŕpnutý a boľavý vydýchol som si, keď konečne skončil. No niečo vo mne sa predsa len spustilo a uzdravenie prišlo po ďalších skúsenostiach viery asi o desať rokov. Nato som stretol tohto kňaza na charizmatickej konferencii a nadšene som mu zvestoval: "Pozrite, behám ako nikdy..." On netajil svoju radosť a prívetil otázkou: "Modlili sme sa, pamätáš, modlili sme sa?!" "Áno, ale vtedy sa nič nestalo,"- odpovedal som rovnako úprimne. Nato on sklonil hlavu a bez slova odišiel. Pozeral som za ním zarazene: "Pane, Bože, ukrivdil som mu? Naozaj sa vtedy nič nestalo?" Zrejme som chcel dostať od Boha odpoveď. Ostal som v očakávaní niekoľko dní, úporne si spomínajúc na detaily tej udalosti. Napokon mi Duch dal svetlo: Že ma všemohúci Boh môže uzdraviť, to som vždy veril. Že by ma aj chcel, to som bol ochotný pripustiť a občas som sníval o tom, ako to bude v nebi. No že by ma chcel práve teraz, to mi nikdy v živote nedošlo... až na moment, keď som unudený hľadel na zápasiaceho modlitebníka, ktorý práve tomuto veril. Vtedy som bol na chvíľu ochotný pripustiť, že všetci tí moji najbližší, ktorí ma vystrojili do života s presvedčením, že mám nevyliečiteľnú chorobu, sa predsa len mýlili. Viera vo forme pochybnosti - to bolo moje pokánie: zmena pohľadu. Boh na tomto "horčičnom zrnku" postavil moje uzdravenie. U Neho nie je teraz a potom. Ďakujem Mu za zdravie a tancujem na jeho oslavu už celých osem rokov.

Znak

Znamenie požehnania, či zatratenia?

Ministerstvo kultúry SR vydalo kultúrne poukazy, ktoré musel dostať každý žiak základných škôl. Informáciu o tom, ako a kde môže úhrnne dvestokorunové poukážky použiť, sa dozvie na internete. Inými slovami: vláda finančne stimuluje deti, aby sa rýchlo zamotali do svetovej informačnej pavučiny (www). Inotajný úmysel tohto gesta prezrádza logo kultúrneho poukazu: špirála v tvare obrátenej šestky vyúsťuje do päťcípej hviezdy, nakreslenej vtipne jedným ťahom a vyplnenej farbami dúhy. Komiksové tváričky detského páriku nám prezrádzajú, že z víru tendenčného edukačného vplyvu niet úniku.

Pozrime sa z hľadiska symboliky na epochálnu udalosť uvedenia kurikula (metodickej smernice) do slovenskej postkomunistickej edukačnej praxe. Po páde komunistickej totality slovenskí kresťanskí intelektuáli vypracovali kurikulum s názvom Konštantín. Názov, zvolený podľa kultúrotvorného a vierodajného, svätého filozofa napovedal, že v kurikulu pôjde o transformáciu, ozdravenie komunistického školstva smerom ku kresťanským hodnotám. Tento program sa vraj z ekonomických dôvodov nemohol uskutočniť. Preto profesor Zelina a spol. priniesli náhradné kurikulum s názvom Milénium. Milénium znamená tisícročie. Podľa názvu si teda nové kurikulum osvojuje zámer stať sa epochálnym, stáť na rozhraní dvoch výchovných tendencií. Akáže má byť tá iná, než kresťanská tendencia? Milénium používa výrazy známe v súvislosti s veľkou francúzskou revolúciou a slovník pseudo-filozofa Soroša – maďarsko-amerického mecenáša televízie Markíza. Naraz pod zmenenou značkou sa našli peniaze nielen na samotné vzdelávanie a výchovu, ale aj na individuálne, voľnočasové kultúrne vyžitie žiakov. Po transformácii slovenských kultúrnych telies z tradične vysoko hodnotných na bulvárno či vulgárno zábavné, nehrozí, že by deti odviedli od globalizačných, odnárodňujúcich a odkresť ančujúcich tendencií.

Démoni sú ako psy: na potulkách si so zdvihnutou nohou značkujú svoj región, cestu, ktorou sa budú vracať. Majú svoje znaky a dnes ich chrlia ako z dymiacej pece (Zjv 9,2). Päťcípu hviezdu môžete vidieť vo všetkých "vznešených" i hanebných súvislostiach. Pentagram v akomkoľvek podaní v súčasnosti nemá s ničím svätým nič spoločné. Takisto pentagon. Bolo by zaujímavé zistiť, či si Panna Mária želala, aby na medailónikoch jej Nepoškvrneného Počatia boli vyrazené práve päťcípe hviezdy. Skôr, než by sme sa dali do pracného vedeckého skúmania, vieme, že sa tak stalo iba z rozhodnutia producentov devocionálneho biznisu.

Istý chlapec bol po modlitbe kňaza a kamarátov v závere duchovných cvičení zbavený diabolskej posadnutosti. V ten večer sa vyjadril: "Nepôjdem spať do izby, lebo je tam na stene nakreslený pen-

prilepila ich na izbové dvere. Pochopila, ale neprijala. Vraj ako det'om najlepšieho Otca im nemôže žiaden okultný znak uškodiť. Skončil som náročný rozhovor s vyjadrením, že k veci prehovorí Boh. Desaťdňové podujatie prebiehalo z hľadiska návštevníkov pokojne a požehnane. Len predposlednú noc im ukradli najdrahšie a najmodernejšie zabezpečené auto. Chcel a urobil to azda Boh? Nie, iba to dopustil. Bol by snáď Boh postavil ozbrojenú stráž k autu, ktoré malo byť ukradnuté, keby sa vzdali okultných hviezdičiek? V tomto prípade stačilo celkom prirodzené riešenie: Keby, ak už nie z presvedčenia, iba zo slušnosti, boli brali vážne námietky hostiteľa a nepolepili dvere izieb, neboli by okrem iného dvakrát upchali kanalizáciu a tiež by si všimli jeho apel na opatrnejšie parkovanie z druhej strany budovy.

Meno Ježiš je znak

Je to jediný a výlučný znak záchrany človeka (Sk 4,12). Slovo "Ježiš", aramejsky "Jehošuah", znamená: Boh spasí (zachráni). Historický Ježiš je Logos, Božie Slovo a toto je zaznačené vo sv. Písme, Biblii. Božie slovo má moc nás zachrániť (Jak 1,21). Robí to aj tak, že nás priebežne i vopred upozorňuje na nástrahy zla. Diabol sa vo svete môže realizovať len v hraniciach Božieho dopustenia. Tak je zlo nástrojom pre ľudí, aby mali skutočnú možnosť odmietnuť Boha, rovnako tak, ako sa môžu spamätať a s Ním splynúť. Profit neba je väčší z tých, ktorí slobodne, teda z lásky ostanú verní Trojjedinému, než zo všetkých trpne poslušných stvorení sveta. Kvantitou sa nikdy nedá nadradiť kvalita. Len osobné bytosti sú schopné lásky. Bohu by sa nezdalo veľa obetovať celý ostatný svet za jedinú ľudskú, hmotno-duchovnú bytosť, komunikujúcu s Ním v láske, ktorou by si mohol ozdobiť nebo. Pre záchranu každého... ktoréhokoľvek človeka obetoval pozemský život Svojho Syna. Preto mu nie je ľahostajný osud ľudí s perspektívou stať sa hnojivom zeme (Ž 83, 11). "V nebi je väčšia radosť nad jedným hriešnikom, čo robí pokánie ako nad deväťdesiatimi deviatimi, čo (si myslia, že) nepotrebujú pokánie" (Lk 15, 7).

Dopustené zlo je teda aj výzvou obrátiť sa. Hoci Boh dovolil diablovi robiť na Zemi čistku, Božie deti nie sú voči nástrahám zla v nevýhode, lebo "Boh neurobí (a nedopustí) nič, ak nezjaví svoj plán svojim sluhom, prorokom" (Am 3,7). Božie deti nielen, že nie sú zaskočené dobovými mašinériami zla, ale majú aj autoritu nad zlom v mene Ježiš, na ktoré sa "musí skloniť každé koleno na nebi, na zemi i v podsvetí" (Fil 2,10; Ž 72, 9). Toto je dobrá správa: evanjelium; je nekompromisné. "Vaša reč nech je áno-áno, nie-nie. Čo je navyše, pochádza od zlého. " (Mt 5, 37). Navyše medzi dvoma krajnosťami môže byť len kompromis. Kompromis ako taký je teda od zlého. Ak prezentujeme dvojtvárnosť a ako horčičné zrnko, napríklad odhláste si nepovinné poistenia alebo nevenujte svoj čas zbytočnej bulvárnej informovanosti – a vaša viera začne rásť do prekvapivých rozmerov. 'Bože, daj mi čisté srdce.' 'Presne také som ho stvoril. Po krste a každom vyznaní som ochotný zabudnúť. No ak nechceš, aby náš rozhovor bol stále o tom istom, vyvrhni zo seba ducha tohto sveta. To musíš urobiť ty, totiž ty mu musíš nastaviť chrbát. Ja potom jeho moc aj v tvojom živote zlomím. Pôjdeme spolu ďalej v dynamickej, plodnej radosti

Bežne sa chápe definícia evanjelia ako historické svedectvo o Ježišovej pozemskej misii. Avšak samotné Božie slovo tvrdí, že

Ježišovo svedectvo je duch proroctva (Zjv 19,10)

Kresťania - kristovci (pomazanci svätým Duchom) môžu a majú rozumieť proroctvám, môžu a majú prorokovať. Chyba je, že kvôli strachu z falošných proroctiev sa v cirkevných spoločenstvách neprorokuje vôbec. Jednoznačne ide o zakopaný talent. Písmo dôrazne varuje pred falošnými prorokmi. No to samé je dôkazom, že predpokladá aj prorokov pravých. Ako vo všetkých prípadoch Cirkvi vrátane ranokresťanskej (pozri Didache) praví proroci budú svojrázni ľudia, svojím spôsobom vyčlenení zo štruktúrovanej spoločnosti. Naopak, všeobecnej obľube u ľudí a ustálenému imidžu sa tešia nepraví proroci, ktorí šteklia uši klientely na objednávku (Mich 3, 5).

usi klientely na objednavku (Mich 3, 5).

Prorocká činnosť sa netýka v prvom rade ohlasovania budúcnosti, ale ozrejmovania Božej vôle pre súčasnosť. Je to o tom, ako vidí konkrétny, aktuálny problém Boh, je to o konaní či nekonaní človeka, ktoré Boh v konkrétnom prípade očakáva. Ježiš bol prorok, a dosť nepohodlný. Preto ho intronizovaní členovia Sinedria justične zavraždili ("Beda vám,...ktorí staviate pomníky prorokom!" Mt 23, 39n).

V dejinách spásy sú zreteľné dve línie: línia kňazská (Áron a ď.) a línia prorocká (Mojžiš a ď.). Keď tieto dve služobnosti spolupracovali a dopĺňali sa, Boží ľud kráčal v požehnaní. Keď stíchol hlas prorokov alebo bol násilne umlčaný, nad Izraelom sa zatemnilo. Tak je tomu v Cirkvi doteraz. Proroctvami je pretkaná celá Biblia. Jediná prorocká kniha Nového zákona ako celok je Zjavenie sv. Jána. Málo sa číta. Ešte menej sa vysvetľuje, lebo sa málo chápe, pretože

Zjavenie je plné znakov, obrazov

Nedajú sa preskúmať analyticky. Analýza je o delení a delenie je o smrti - o živote v každom zmysle slova je spájanie, syntéza. Podobne ako z výtvarného hľadiska je život reprezentovaný nevypočítateľnými krivkami, ktoré sú usporiadané v kompaktnej jednote, taktiež ži-

Poznámky:

- 1. www.horst-koch.de/download/karl_marx_satan.pdf www.forerunner.com/predvestnik/X0013 Karl Marx .html
- 2. Vložiť text kapucínskej piesne
- 3. Katolícky časopis Milujte sa, 1.číslo, s. 20, ISBN 83-915339-0-5.

SBN 83-915339-0-5. (Pokračovanie v budúcom čísle)